נחמה פוחצבסקי.

ביהודה החדשה

קבץ ציורים

יפו, א"י. ✡ דפוס א. אתין ✡ התרע"א.

התכן:

I.

האבדות.

א.

בעליתה הקטנה מול מצודת ציון כפופה דינה פינקלשטין מן הבקר על עבודתה. היא מפהקת וגונחת מעיפות וכאב ראש, כשפניה הזעירים והחורים עם העינים השחורות והעמֻקות מביעים צער ורגז.

... לפוש!... אלו יכלתי רק שעה קלה לפוש, אפשר שהיה עובר כאב הראש, — מהרהרת דינה, — אבל תפירה זו מה תהא עליה?.. הרי שתי השמלות עודן רחוקות מגמירה,—שתי שמלות של גברת קפדנית כברקוביץ, הכי מלתא זוטרתא היא ?.. ונמאסה עלי, כמה נמאסה תפירה ארורה זו שמקצרת את חיי!...

עצביה מתוחים, ראשה מתבקע מכאב והיא עוד יותר ממהרת בתפירתה, כאלו היא רוצה בזה להטריד את המון הזכרונות הקשים שתקף את מחה העיף.—

— — — כה פתאם אירע אז האסון!... בדמות יתוש ארסי קפץ מלאך המות וסמן נקודה קטנה על הלחי... אוכל חיים נחמן, עובד ושר, לא חושד כלום ומלאך המות כבר לוטש עיניו, ובין לילה—ואדם גוסס!

הוי ליל קשה של התאבקות עם מר המות!—הנשמה פרפרה, התלבטה ומאנה להסתלק מגופו המוצק... נושם הוא בכבדות ומעל העינים הסגורות הורם קצת עפעף אחד שמתחתו נשקף מבט עמום,— הוי, המבט הנורא שלא נשכח ממנה ימים רבים!

וחיים נחמן התחיל לבקר את ביתם! על זה מתרעם אביה, ולבו מר עליו,—לא אוהב הוא את הזאטוטים הללו!... הוא רצה להשיאה לנער ירושלמי בעת שרק נמלאו לה חמש עשרה שנה! „בוגרת" כבר קרא לה אז ויתכעס ויתמרמר, כשבוגרת זו גלתה את דעתה, שהיא רוצה ללמד מלאכה ולעמד ברשות עצמה ולא להנשא לאיזה שוטה.

— מאי קא סלקא ארעתה של פתיה זו?—מחה האב. כלום הוא, ר' אשר, אחד ממופלגי התורה בקרתא קדישא, המקורב לר' שמואלקי שליט"א—הוא יתן את בתו לצאת לתרבות רעה?

וכשהיא עמדה על דעתה ותלך ללמד תפירה, חשש פן דבוק הוא רחל"צ שתקף את הנערה, ויפנה לר' שמואלקי לשאל עצה מפיו.

ואחרי כן, כשגמרה את למוד מלאכתה וקבלה את המשרה אצל הלוינשטינים, הוא ספק כפיו וצעק שאין לו בת, אין בת—וחסל!

ולשדוך עם חיים נחמן הסכים סוף סוף אבא רק מתוך יאוש.— הריה בתולה זקנה בת שמנה עשרה, התשב עד שילבין ראשה?

ואף על פי כן התרכך לבו בימים שלפני החתונה. התרגש וגנח: —אמא נעדרת, אמא!... לא זכתה הצדקת להוביל לחפה את ד ג ת ה! הרי ככה היתה אמא תדיר קוראת את פעוטתה,—דגה קטנה או דגת־ים והיתה רגילה לספר באזני השכנות, איך שילדה אותה בספינה סמוך לים חיפה; ואיך שרכבה אתה אחרי ימים מועטים על הפרדות לצפת.—

ומתאנח העלוב על חייו הבודדים ושוב על אותה צרת הבנות דהאידנא, שהולכות אחרי שרירות לבן...

דינה נטלה בפעם השניה אבקת פינצטין וכאב ראשה התחיל להשתתק. היא שפתה קומקום לטהי על מכונת גז ובחזרה לתפירתה התחילו הזכרונות מטלטלים אותה לכרך רחוק, רחוק.

היא במוסקוה בבית הדוד פרץ! אחרי מחלתה הארכה והקשה, שתקפתה במות חיים נחמן, צוו הרופאים חלוף אויר וטיול על פני הים.—הדוד פרץ הזמינה במכתב לבא אליו. היא מאנה תחלה, אולם נכנעה אחרי שדולים רבים ותסע להתם עם המשלה ר' גֶציל.

עמרמ'קי שהיה אז כבן שנתים, חלה בדרך ודעתה כמעט שנטרפה

ואחר כך?—עוד תוקף אותך היאוש המר, הרצון לשלח יד בנפשך לא פסק ואף על פי כן כבר ברי לך שהחיים ינצחו,— כי הרי חמדה גנוזה שהשאיר חיים נחמן, דורשת את הויתך וכובשת אותך!...

עמרמ'קי היה אז בן שמנה חדשים, והרי בשלהי הקיץ כבר תשע שנים תמלאנה לו—תינוק מסכן! הכי באמת אינו חש מה שחסר לו? זוכרת היא שרק פעם אחת לפני איזה שנים שאל אותה:

— אמא, מדוע לכל הילדים ישנם אב ואם ולי רק אם, רק את?—ויתלה אז בה מבט מלא צער.

היא נטלה אותו על ידיה, בארה איך שיכלה וקנחה אחרי כן את דמעותיה בתוך שחור תלתליו לבל יראה אותן הפעוט.

תינוק נחמד!—מוסיפה דינה להרהר בעמרמ'קי שלה,—פלא היאך שמתחיל קלסתר פניו להדמות לפני חיים נחמן!—ממש אותו המצח הגבוה, אותן העינים השחומות ואותן השערות המתלתלות; גם בקומה יהא כמוהו!

וכאן עולה משום מה בזכרונה של דינה פגישתה הראשונה עם חיים נחמן.—

זה היה באותו הסתו שקבלה את המשרה אצל „לוינשטיין ובנו", בחנות הגדולה של סדקית וכלי נשים. זוכרת היא שבהסתלקה יום יום עם החברות אחרי שקיעת החמה מהחנות ובעברה את רחוב יפו הארך משער יפו עד מחנה יהודה, היו מבטים סקרנים מסמיקים את לחייה.

החברות מצאו שתלבשתה מארג ירק־כהה, שהיתה לה אז, והמגבעת של לבד אדמה המופשלת כלפי הפנים, הולמים לה מאד ולפיכך כה ננעצות בה העינים הסקרניות.

וזוכרת היא שפעם לפנות ערב, בשובה הביתה, נתקלה בעלם, שעמד על פרשת הרחובות וישאלה, אם כאן היא הדרך למחנה יהודה. הם הלכו יחד... אבל מי האמין אז שזה נתקל בן זוג בבת זוגו?

לילות הנדודים תששו את כחה. הדודה מסתכלת, מסתכלת בה ושואלת ברחמים:

דינהלי,—מה אתך? מדוע כה נפלו פניך, כלום חסר לך דבר כאן?

היא במבוכה ולא מוצאת מה לענות. פתאם לחץ לה דבר מה בגרונה, והיא חשה שדמעות חונקות אותה.

בודי מתגעגעת חביבתנו ורוצה לחזר עם גוזלה אל קנה,— כן ירושלמיה שלנו?—שואל הדוד בחיוך, כשהוא מלטף את צמותיה העבות הסובבות את ראשה היפה.

מתפרצות דמעותיה והדוד ממלמל כמתחטא:

— אל לבכות, שטיא קטנה!—אני מבטיח אותך שתשובי עם הזדמנות הראשונה ירושלימה, אם את באמת כה מתגעגעת עליה.

קוי השמש האחרונים טפסו על קירות העליה, טפסו ועלו עד התקרה ונעלמו.

התחילה דינה מקפלת את עבודתה, צוברת את חתיכות הארג ומסדרת בחדר. צר לה שעמרם עדין לא שב מבית הספר. ישר משם הלך היום לחברו אבשלום לעזר בחבור. חביב,—לכלם הוא עוזר, ובעצמו מספיק הכל, מצליח בכל, — חרוץ שלה, נחמד שלה!

ודינה נזכרת את שמחתו של אתמול.—בשובו מבית הספר הוא הוציא בזריזות חבור נקי והראה בנצחון על אותיות גדולות רשומות בעפרון אדם:—מצוין, והתחיל סח בהתלהבות:

— שמעי נא, אמא, שמעי! אדון גולדשטין הביא אל המחלקה את החבורים המתֻקנים, הוציא אחד מהם ויאמר:

— הרי אקריא כאן לפניכם, ילדים, דגמא יפה!

היודעת את, אמא, חבור של מי הוא הקריא? שלי, שלי!— ועמרמקי לטף את צוארה ויכסֶה בנשיקות ויסבבה ברקוד.

מתחלה כאן דינה מהרהרת בעתידו של עמרם.—כשיגמר את ביתה"ס „למיל" היא לא תכניסו אל הסמנר.—אינה רוצה שיהא

עליה מצער. ר' גציל היה לה כאב ועזר לרפאות את תינוקה ולהבריאו.

מוסקוה!... כמה הבהילה אותה עיר זו בענקיותה ורבוי אכלוסיה שלא תארה לה מעולם. נדמה היה לה, שהיא הוטלה לים רועש, גל אחרי גל עובר על ראשה, והיא הולכת ונבלעת בתוכם...

ובבית הדוד הסבירו לה כלם פנים, התיחסו אליה בחבה גלויה ובכבוד רב ואף על פי כן הרגישה את עצמה עלובה ובודדה שם, וכאלו צר לה המקום בבית המְרֻוח ההוא! היא התחרטה מאד על נסיעתה ותתעצב ותסבל בחשאי כשהגעגועים לירושלים שלה תוקפים.

ושיחה אחת, שהגיעה פעם לאזניה בחשכת הליל מן החדר הסמוך, הסבה לה יסורים קשים.—

— כמה אהודה, הירושלמית שלנו!.. אבל בעודנה כה צעירה, ילדה כמעט, וכבר אלמנה עניה שזקוקה לעזרתנו,—רחמנות!—דברה הדודה בקול בכיני.

— היא לא עניה כל כך,—הרי יש לה חמשת אלפים פרנק, שקבלה מחברת האחריות אחרי מות בעלה! תשב נא אתנו עד שיגדל התינוק קימעא ואז נשיאה לאיש!—ענה הדוד במנוחה.

שיחה זו משום מה העליבה אותה מאד ותבך כל הלילה.— היא, הגאה, היהירה, שבעודנה קטנה שאפה כבר לעמד ברשות עצמה,—היא ממלאה כעת תפקיד של קרובה עניה, הזקוקה לרחמים ולעזרה? קשה הדבר, קשה, וצריכה היא לשוב מהר על עקבה!

אבל להוציא אל הפועל את החלטתה, לא היה לה די מרץ! בעיקר חששה מקושי הדרך לבדה עם הפעוט, והתלבטה היא, התלבטה בשאלה זו ולא מצאה לה פתרון.

ואז באו לה לילות הנדודים. יש שהיא שוכבת בעינים פקוחות, חבוק עמרמ'קי בזרועותיה, והיא נשאת אתו יחד לירושלים עירה האהובה, אשר הרי יהודה ומואב חונים סביבה. רואה היא את השמש, המנסר שם בחוג שמי תכלת זכים ובהירים ואת עבי הבדולח שצוחקים שם.

והרי ערב! רבבות ככבים מתיזים אור קלוש על טליתה הכהה של ירושלים העתיקה, קורצים לה החביבים, רומזים ולוחשים: „שלום, שלום לבת ציון במרחקים!"

— שתי נא, גברתי פינקלשטין, רק כף אחת של רפואה זו, שתי! — משדלת אותה האחות הרחמניה בקול רך ועדין.

דינה ממאנת.

— למה, למה גברתי תסרבי? כשיקיץ עמרם ויראה אותך במצב שכזה, הרי יצטער מאד!

דינה שוהה רגעים אחדים בעינים עצומות, אחרי כן פקחתן, קמה ושואלת בהחלטה:

— מדוע התלחשו הרופאים, כשיצאו מבית החולים? היש סכנה בשעול שנוסף למחלתו של עמרמ'קי?.. הגידי את האמת, אל תכחשי!

— אל נא תחשש הגברת שום רעה! הכל הולך וטוב, ועמרמ'קי שלנו יהא בעוד ימים מועטים בריא בכל גופו!

לא האמינה האם המסכנה בדברי תנחומיהם של האחות ושל הרופאים, שהשתדלו להוכיח לה תדיר שאין לה מה לחשש, הואיל ובנין איתן כזה של בנה, הוא תרים בפני הפרעניות.

אזניה לא קלטו את דבריהם כל עיקר. יתוש טורד לא חדל מנקר במחה ומזמזם לה, שאסון גדול מתרחש לבא עליה; ומתוך תהום ההרהורים מבצבץ ועולה רעיון שחור ונורא... היא מזדעזעת, רוטטת בכל אבריה והלב מקיש, מקיש בחזקה.

ויש שנצוצי אורה מהבהבים באפלת נשמתה. — הרי התינוק מסתכל בתבונה בכל הנעשה סביבו והוא בכל מקרה שהוא מנחמה ומשדלה לא לבכות.

גולחים את שערות ראשו. הוא מכיר בצערה של אמו, תולה בה מבט של תחנונים ואומר:

— אמא, יקרה, למה יצר לך ככה על תלתלי? כלום לא יצמחו במהרה שוב? וכעת, טרם שחלצתני החמה הרי נוח לי בלעדם!

או, כשהוא מתעורר בלילה ומבטו נתקל בעיניה האדמות מבכי, הוא ממלמל בתרעמות:

— למה תדיר את בוכה ומקלקלת את עיניך, אמא? הרי

מורה, הואיל והמורות הרי מתשת את כחו של אדם!—היא תכניסו ישר אל הגמנסיה... אם תתפתח זו של ירושלים מוטב, ואם לאו— תסע אתו ליפו. את לחמה הרי תמצא גם שם, ואמצעים ללמודים הלא יש לפעוט שלה. את חמשת האלפים פרנק היא הכניסה בהבנק על שמו ליסד עתידו.

ועמרמ׳קי יגמר את הגמנסיה ויסע לשויץ להשתלם, כן להשתלם! כי הריהו בעל כשרונות, ככה אומרים לה כל המורים שלו, והיא אינה מפקפקת בזה שישיג גדולות...

אבל מי יתן ותתפתח הגמנסיה הירושלמית!... כי אם יצטרך הפעוט ללמוד ביפו, יהיו לה החיים שם אי נעימים מאד. מפני שקשה לה להפגש עמהם, עם האכזרים, הורי חיים נחמן שמצצו את דמה במשך שתי השנים, שגרו ביחד!... הריהם רודפים ושונאים אותה עד היום ואפילו את ילדה החביב הם שונאים!.. ואף על פי כך זה לא יעצרה מהתישב ביפו, אם ידרש לחנוכו של עמרממקי, שום דבר לא יעצרה!

דינה נגשה אל החלון, הרימה את הוילון והציצה למטה, כשלבה כבר מפרכס בקרבה משום שעמרם בושש לבא. נועצת היא את עיניה בהמון הנכנס בשער יפו. מסתכלת בו, מסתכלת ופתאם מתחיל הלב רוטט בשמחה,—היא הכירה מרחוק אצל הפנס את תרבושו האדם של פעוטה.

רוח פזיזי מפזר את שערותיה ומקיש במקלות התרים הרעועה; אבני המצודה שמנגד התכסו בסות כהה, המסתירה את גדלן וענקיותן. רק הרוח המיבב בסמטא, כאלו מספר את סוד עברן הגדול שהוא נושא אתו מכאן על פני ימים רחוקים.

ב.

על פני דינה זלף זרם קלוש של מים קרים ותתעורר מהת־עלפותה. היא פוקחת את עיניה ותולה בפני האחות הרחמניה מבט מלא אימה.

עוד אי אלה ימי חשך ולילות בלהה ונשמת התינוק הסתלקה!...
האם המסכנת נעצרה בבית החולים והיתה נתונה בסכנה גדולה ממחלת לב קשה וזעזוע העצבים.
כעבור ימים לא מועטים, והרופאים התירו לתת למבקרים רשות להכנס אליה; אז בא אצלה שליח מחברה קדישא לפרע דמי הקבורה...
...היא שלחה ע"י אביה פתקא אל הבנק בבקשה לתת לה עשרה נפוליונים על חשבון כספה המונח שם.
ושב הזקן העלוב ריקם וסח לה בהתרגשות ובגמגום, כי מנהל הבנק הודיע לו בצער שחותנה העשיר בא מיפו והביא פסק דין מהרבנים, כי הכסף המונח בהבנק על שם נכדו, עובר ע"פ דין ישראל כלו בירושה אליו, ואין לכלתו שום חלק בו!...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

בבית החולים קמה פתאם מהומה ומבוכה,—האחיות והמשגיחים רצו ונחפזו להחיש עזרה לדינה פינקלשטין שהתעלפה ומגרונה קולח דם! — — —

שמעת ברור מפי אדון הרופא, שעוד ימים מספר והוא ירשני לרדת מן המטה!

ויש שהוא שוכב זמן רב בעינים פקוחות מהרהר, מהרהר ושואל!

— אמא, עד שיפתח שוב בית הספר אחרי חג הפסח, האספיק לחזר על למודי החרף?

בלי ספק תספיק, רחימאי! — עונה היא, וברגע כזה מסתלק מלבה כל חשש של סכנה והיא מתארת לה בדמיונה את עמרם שלה, כשהוא בריא ויפה עם לחיים סמקות, ויהיר ועליז הוא מסתלק מביתה וממהר לבית הספר.

אולם רֻבם של שלשים לילות האביב בבית החולים היו קשים ואיומים. יש שחשה דינה כאלו עורבים שחורים מסתובבים על ראשה, מורטים משם שערה אחרי שערה קולעים חבלים ומצליפים על גופה הרצוץ.

ויש שהכחות אפסו ואינה יכולה לנקף אצבע צרדה. הנשימה כבדה עליה, בצדעים נוקבות מרצעות ובלב הולם פטיש, ופתאם פוסקות הדפיקות לגמרי, כאלו חדלה מרוצת הדם בערקים והאברים הולכים ונקפאים,—התעלפות קלה.

ויש התעלפות יותר קשה.—לילה. השעון בפרוזדור דופק אחת, שתים. דינה מזדעזעת,—הגיעה השעה להחליף את הקרח בשלפוחית! היא נרתעת אל החלון ששם על אדנו מונח הקרח במטלית עבה. בוחרת היא בחתיכות קטנות ומטילתן אל פי השלפוחית.

ננעצו עיניה בלי משים באפלה, התלויה כמסך שחור מעבר החלון, ונדמה לה, כי נחשים שחורים מתפתלים שם ומשרבבים לשונות אש כלפי חדרה.

היא חוזרת אל המטה ובידים רוטטות מניחה את השלפוחית על ראש ילדה. וכשרוצה להרים את ידו שצנחה, ונדמה לה שיד זו קרה והדופק פסק—היא רוצה לצעק ולא יכולה. אז מתחיל חונק דבר מה את גרונה, ראשה סובב עליה, העינים חשכות והיא נשקעת לאיזה תהום עמוק, שחור.

*
* *

הוצתה מדורת איש בחרשה והתחילו העצים מתיזים ניצצות מסביב. פתאם נחבאה המדורה ושוב התלקחה והציתה את כל היער.

שמעונוביץ האהיל על עיניו בקצה כובעו. שפע האורות הגדילו את לחץ לבבו, הוא הצטמק בכל גופו, כאלו רצה ללחוץ משם את יסוריו הקשים.

...כבה הניצוץ האחרון!—מהרהר שמעונוביץ,—עתה לא נשאר כלום, כלום בלתי אם לבחר בדרך ההיא!... אמנם עוד לפני ימים מועטים הבהבה התקוה להנצל, סבור היה שישיג את ההלואה החדשה וישיב לארורה את כספה ויפטר ממנה... ועתה אין כבר תקוה להשיג כסף ולקנות לו חפשה, אין! נסגרו כל הדרכים לפניו רק זו נשארה, זו היחידה,—לעזב את אפרחיו, לעזב הכל, הכל ולהפרד מן החיים... אבל קשה זה, הוי כמה קשה, וחושש הוא שלא יספיק המרץ...

עיני שמעונוביץ נתלו בגבעה עם שקמה עבותה, ענקית בראשה. שם פורשים צללי ערב סות כהה על פני קברים לבנים, שמזכירים לשמעונוביץ את ברתה, את חברתו המשכילה שאבדה לו מכבר.—

...כן, משכילה היתה ברתה,—הרי ידעה את נדסון בעל פה, קראה תדיר בספרים רוסים ודברה בסגנון כה יפה את הרוסית שלה!... זוכר הוא כיצד אהבה ברתה להתפלסף ולהתוכח ע"ד הספרות. הוא אמנם לא ידע להתערב בשיחותיה, אבל תדיר היה זוקף אזנו לשמע את התפלספותה המחכמה ונדמה היה לו שבקסם לשונה היא מכניסה אותו לאיזה עולם נאצל.

וזוכר הוא את חייו הפשוטים שלפני הנשׂאין.—אם לפת קיבר נוספו זיתים או עגבניות עם כוס טה, היתה הארחה נהשבת בעיניו לסעדת שלמה בשעתו. הבית הקטן שלו עם העצים הסבוכים מול החלונות הנמוכים, דומה היה לפטרין ממש; ואם בעונת החרף היו חודרים רוחות וגשמים אל היכלו, לא בא הוא במבוכה ולא התעצב,—הרי מקבתו בידו והוא מתקן הכל! להלבשה ולהנעלה

תחת האתרוג

על קבר ב. פ.

שמעונוביץ פוסע לאטו לארך פרדסו, מסתכל בעינים נוגות בעציו הנמוכים עם טרפיהם הנושרים, גונח ומהרהר:—מות, רק מות שורה בפרדס מכל העברים!—העצים, טפוחיו, הולכים ומתנונים כמו שמתנון רוח נוטעם העלוב.... אחריו הם נגררים, אחרי התועה האמלל שלא ידע לסלל לו דרך בארץ!

הוא תולה ביאוש את עיניו בסביבה המקיפה את פרדסו, והן כאלו תוהות ושואלות:—מדוע סמוך לכאן הטבע כה פורח?... השקדים והאפרסקים של השכן, כמה רעננים הם! ושם, יער הזיתים הלז, מה יהיר הוא ואיזה עשר רב צפון בו לבעלו... רק בפרדס שלו שורה הקללה, רק הוא כה אמלל, רק הוא! הוי, מדוע בא לו ככה?

שבור ורצוץ צונח שמעונוביץ ארצה, נסמך בגבו לעץ אחד ותולה מבט עמום במרחק.—לפניו מתנשאה גבעה יפה, בנויה בתים לבנים, הטבולים בים של ירק, אחריהם משתרעת חרשה נפלאה, שבה מתערבים העצים מין בשאינו מינו, גבוהים בנמוכים, עבים בדקים.—הרי אכליפטוסים ענקים, ארזים זקופים, תמרים צעירים, והרי גם זינזילַה ותות ותאנה!—

על פני החרשה שטים עננים קלושים, מכַספים וביניהם נחפז ורץ הירח החור שפניו כֻסו צל. דומה כי הוא רוצה להשיג את החמה, היורדת מערבה מתוך ענני ארגמן המלוים אותה, רוצה למסר לה סוד, הכמוס בצלליו.—

וזוכר הוא כמה מאשר היה, כשנקלטו השתילים והתחילו משגשגים!

— אלו ידעת, חביבה, איזה עשר טמון לנו בפרדסנו! אלפים הוא עתיד לתת, רבבות!—סח הוא לברתה בהנאה מרובה.

ושוב האמונה בעשר, בחיים מְרוחים האירו את פניה ופתאם תקפה המחלה! קלה היא לכאורה, ואף צל של סכנה לא נראה בה, אלא שנמשכה ונמשכה! לבסוף קפץ השטן והסית לנתוח,— והיא תחת האזמל של המנתח מתה, מפחד מתה!..

הוי הנתוח הארור!—אלמלי הוא אפשר שבחיים היתה כיום חברתו החכמה...

צללים עגומים פשטו בכל הסביבה. מאיזה פנה נסתרה התחילו צפרדעים מקרקרות; מרחוק מיבבים השועלים, והקולות הללו שורטים בלב שמעונוביץ שריטה זעומה, ואף על פי כן הוא נשאר כמו צמוד למקומו—אין כח לזוז.. כפוף הוא יושב וראשו מלא הרהורים קשים:

...עשר שנים רצופות הוא טפל בילדיו במסירות ואת כל לבו נתן להם!.. יש שידידיו באים וטורדים: תשא לך אשה!— די לשבת גלמוד!" — והוא כועס: — „אֵם חורגת לילדַי? — היה לא תהא כזאת"!..

ועכשו?... מה היה לו לעולל ככה ליתומיו?... למה הביא את האשה הזרה הזאת לקצר את חייו וחיי ילדיו?...

הה,—נחש בדמות ארבעים אלף פרנק השיאו! להבנות ממנה אמר,—לשלם את חובותיו המחניקים אותו, להציל את נחלותיו ולהתחיל את החיים מחדש!... הוי, הזיה שטותית שבשבילה הוא הולך בערמה אתה:—פרדסן גדול, אכר עשיר, ביתו מלא כל טוב, ואורוותיו—סוסים ופרדות; בחצר מרכבות מוכנות לקראתה לטיולים!.. הוי למה רמה אותה ככה?—שוטה שבעולם הוא! כלום אינו שוה עתה כל הגהינם הזה וכל הגדופים והזלזולים ושפיכת הדמים? כן, שוה הוא, שוה!—ושמעונוביץ נושך את ידיו מכעס. — — — — —

ולָמַה קוה קודם?—מהרהר הוא אילך—הרי זה כמה וכמה

לא דאג מעולם, כלום הרבה צריך אכר בארץ?—חליפה פשוטה וסנדלי עץ—וחסל!

ועם ברתה באה התסיסה! תחת השפעתה שונו לאט לאט כל ערכי חייו הקודמים. היא העמידה מלכתחילה דרישות גדולות והוא לא נבהל מפניהן. סובר היה אז שהכנסותיו תספקנה לכל, כי הרי עולה מחיר הענבים ועולה, והמין ההודי הגיע כבר לשבעים פרנק הקונטר,—כלום אינם צפונים אוצרות קרח לכורמים?

ומתוך אמונה זו הוא הרחיב את ביתו, הרים את גגו, הנהיג חיים מרוחים והפקיד את בחירי הערביים שלו לשרת את הגברת, ולצית לה בכל.

מאשר הוא היה, וסאת אשרו הוגדשה בעת שברתה ילדה לו את שושנה'לי, כרוב קטן שחור עינים ושחום שערות, שצפצופו ערב לאזנו כמנגינה נעימה.

זוכר הוא כיצד נהרו אז פני ברתה מתוך הקינוף עם המסך הלבן. והיא אעפ"כ התלוננה, שהחדר לא די גדול וחסר לה אויר שם.

הוא התחטא לפניה כילד שסרח ושדלה בדברי פיוס:

— עוד תראי, חביבה, איזה פלטין אבנה לך ולכרוב זה הקטן, שהבאת לי!

והוא הרי בלב תמים האמין בהבטחות אלו! ורק אחרי כך, אהרי שנולד לו צבי, התחור המצב והוברר, שאין עוד לקות לעשר מכרמי הגפנים...

משונה היה המצב.—מהאי גיסא כבר העיקו עליו החובות, ומאידך—היה תוקפו יצרו להתעשר, להתעשר בשביל ברתוצ'קה שלו, שאינה רוצה בחיי עוני, ושלא לכך נשאה אליו... התחילה התסיסה... בכל מאמצי כחותיו הוא חתר וחפש את מקור העושר, עד שהלה נגלה לפניו בתמונת פרדס אתרוגים.

פרי זה, תשמיש לקדושה, כשיבא מא"י עבוד בידי בני ישראל ורווי בזעתם—בודי ובודי שיתפס את כל השוק העברי! — הוא היה בטוח בזה, ומלא אמונה ותקוה נגש לנטיעת פרדסו. בידים ריקות אבל אמיצות התחיל בעבודה הקשה, שרק הסכום הגדול של מרץ שהיה נכלל בגופו האמיץ, עזר לו להחזיק מעמד בה.—

ויתהו המתכנסים: שמעונוביץ כבש פניו בקרקע ולא ענה אף מלה אחת. התחמץ לבם ויאמרו להתערב ולעצר בעד שטף קללותיה, אבל שמעונוביץ התחנן:

אין צרך, רבותי, הרי מחר יבא הקץ!... במטותא מכם אל תפריעוה!...

— — — — — — — — — —

עם עמוד השחר יצא שמעונוביץ מביתו, מזין ברובה החדש שלו; בפסיעות זהירות הוא נגש לחדר בתו, הנמצא בבנין נמוך סמוך לארוה. כאן הוא פרק את הרובה משכמו, העמידו אצל הציר ונגש בלאט אל הדלת.

— היא ישנה! — לחש, כשהטה אזנו למנעול.

הוא הרהר רגע קל ויסר אל החלון. עששית קטנה האירה את החדר, שצער עגום היה שורה בכל פנותיו. פני שושנה היו חורים, חורים! — לבו דופק ומתכוץ ביסורים.

— שלום, שלום לך לנצח! — רוחשות שפתיו כשהוא רוצה לטול את הרובה וללכת מכאן, ואחרי רגע נמלך וחזר אל הדלת.

הוא נכנס בלאט. נגש על בהונות רגליו למטתה, העיף עליה מבט צורב, גחן קצת ולחש בחשאי הברות מקטעות.

שושנה הזדעזעה והקיצה. תולה באביה מבט תוהה ושואלת בפחד:

— כלום לא פסקה עוד המריבה? שעדיין אינך ישן, אבא?

— פסקה המריבה, בתי, פסקה, — הכל יפסק! — בשביל כך אני נוסע בשעה מוקדמת כזו למושבה אחת ובאתי להגיד לך שלום!

— תהיה גם במקוה ישראל אבא, — תראה את צבי?

— לא, לא אהיה שם! — שלום, שלום!

הוא מגפפה, נושקה נשיקה חטופה ומסתלק בזריזות. נוטל בחוץ את הרובה ויורד עד פשפש הגן. כאן הוא שוהה קצת וזוקף אזנו, — שומעים רק נחרת הסוס בארוה ונביחת הכלב מאחרי הגדר של השכן... מעיף הוא מבט לאחור ורואה את קירות ביתו הלבנים, שבולטים שם מתוך האפלה הקלושה. באחד החלונות הציץ אור וכמו צל אדם חלף מהר. — שמעונוביץ הזדעזע וישמט בפשפש.

שנים ברי לו הדבר, שכל עמלו לשוא,—אין דרישה על אתרוגיו!.. אלפים, אלפים מפרי הדר זה הוא מקבר כל שנה בבור סמוך לפרדס, ואף על פי כן לא חדל מהרבות בהוצאות על תעמולה, על נסיעות ועל העבודה עצמה...

אל אלהים,—איזו שגיאה, איזה שגעון זה היה,—לראות באותות ובמופתים שנוח לו לעם הקדוש, להעשיר את שונאיו, רודפיו במליוני פרנקים שנה שנה,— ולהאמין שעוד ישתנה הדבר, שעוד תפתחנה האזנים הסתומות משמע אנקת אחים!..

אתרוג קורפו!—לועג שמעונוביץ במרירות — כמה מן הקדושה יש בו!—מהפך אותו היהודי הגלותי בחרדה לפני המקום ברוך הוא; מתענג ומקוה לשכר מצוה... האי־ארץ־ישראל? דם אחים הצועק מן האדמה?—זה לא כלום! לא כלום! — — —

לילה פשט על הארץ ושמעונוביץ טרם עזב את מקומו תחת האתרוג.

למה? — חושב הוא — למה ילך לשם, לארורה?... הה, אלמלי אפשר היה לו למות כאן!.. סביב העצים, טפוחיו. לוקח הוא למשל רובה ונכנס בצלם... הם מרשרשים, מניעים בראשיהם — „שלום, שלום!" — והוא: „אחת, שתים!" מותח את המקור,— והרי נגמרו כל החשבונות הארורים עם העולם! — —

לגמור חשבונות?—מהרהר שמעונוביץ — כלום יש לו רשות כלפי ילדיו, יתומיו?—עלובים, מה יהא אתם? מה יהא?...

בשעה מאחרת הוא קם ללכת... נדמה לו שילדיו הם אתו והוא מפיסם:—„כשיגמור עם חייו העלובים, ירחמו עליהם, על חביביו, אנשים טובים ויסללו להם דרך שהוא אבד בשבילם"! — — —

ובבית פגשה אותו אשתו בקיתון של רותחין:

— היכן היית, נבל? כיצד הרשית לעצמך לשבת בבתים זרים עד שעה מאֻחרת כזו?—צועקת היא, וכל גופה הזקוף והבריא רוטט מכעס.

לקול צעקותיה התכנסו השכנים ויזקפו אזניהם בסקרנות לשמע את טענותיה וקללותיה הגסות שחלו על ראש שמעונוביץ העלוב.

סימה רסקין.

.I

..."ישנה!"

ובנעימה חרישית פוסקת סימה את שיר העריש הגלילי, שהובא לכאן, למושבת יהודה, מעל שפועי הר כנען.

עוד רגלה של סימה על אופן העגלה־עריסה, והיא כבר נוטלת מטלית לבנה מעל הכסא הסמוך, גוזרת ממנה חלקה מרבעת ומתחילה בטליאת החלוק המוטל בחיקה.

בינתים היא מעיפה עין על הפעוטה; הלה מחיכת מתוך השנה והאם דעתה זחה עליה: — מלאכי החן מלטפים את לחיי זמירה'לי ואוצלים לה מיפים!..

וסימה נזכרת במראה הפעוטה, כשהיתה חולה לפני שלשה חדשים.—הם אך עלו אז על חוף יפו... היה שלהי קיץ, תקופת החום בארץ... זמירה'לי, קיבתה התקלקלה, קדחה, התחילה להדמות לשלד זעיר קרום עור דק...

... חביבה שלה! — איך נשתנה מהר מצבה עם בואם אל המושבה, איך התחילו חוזרים לה הבריאות והיופי!.. ולדתה! דומה שעתה לא תספיק לה היניקה גרידה!.. שמא כדי לשמע בקול הרופא ולהתחיל להשקותה גם חלב פרה? הרי זהו המזון היותר מבריא!

וסימה חושבת ומסכמת את הוצאותיה ורוצה לדעת, כמה חלב ביום אפשר יהא לה לקנות בשביל פעוטתה, כשזו תסתגל למזון החדש. הסכום לא משמח,—ממשכרתו של גדליהו לא נשאר כלום לקנית חלב!

פוסע הוא בשביל הצר בין העצים, בא עד האתרוג, שישב תחתיו אמש, והתחיל פורק את רובהו... בעמידה כפופה חלץ את נעלו, כשלבו הקיש בחזקה וידיו רעדו.

— אלי!—רוחשות שפתיו,—רגע אחד של אמץ לב תן לי, ואני חפשי חפשי! —

הוא נוטל את הרובה, תוחב את אצבעות רגלו הימנית בתוך הרצועה, מגיש את פי הצנור לתוך פיו ובאגדלו מותח את המקור התחתון של הרובה...

— לעזאזל!—מה זה?!— צועק בבהלה שמעונוביץ, כשהוא מרגיש את דחיפת הברזל הקר בלשונו ותו לא.

בודק הוא את הרובה ומוצא שאבוב אחד ריק, אבל משנהו מלא... שוב תוחב הוא את רגלו ברצועה ואצבעו מחפשת את המקור השני...

ראשו סובב... נשמע לו רעש — והוא נוטה אזנו בפחד — מי זה?... — קול שושנה? לא!—זה צבי!—הוא בא?... הרוח מיבב!...

פי הרובה בין שניו,—ואגדלו מותחת בחזקה את המקור למטה...

חניקה... פצצה... פרכוס, — והאדמה התחוחה שותה בצמאון את הדם הקולח בעודנו חם...

ההם, כה מהר, מהר?.. האפשר שרק השפעת הקסם של גדליהו היתה בכך? או תכונת האשה בכלל נוחה להכנע?..

יש שמוכיחים אותה משם, על יריעת האהבה החדשה שכבר התחילה נארגת בלבה,—וימי שבתה בארץ ישראל כה מעטים הם!—

צדקו!.. באמת תמוה הדבר, היאך שהקשורים החדשים הולכים ומתגברים מיום ליום! — הרי אותה החברה הצעירה של פועלים, המבקרת תדיר את ביתה, — כלום לא נדמה לה, שהם חבריה משכבר הימים ? כלום לא נתן כל לבה לעניניהם ?

וזוכרת סימה בחיוך קל, איך שאחדים מהם עוקצים אותה לפרקים: „בורגנית!" כן! מדה זו לכאורה יש בה, אלמלי זאת, הרי לא היתה כה חביבה עליה לפעמים גם חבירתם של לויתנים אחדים... מה לעשות לאופי המשונה שלה, — לאהוב אנשים מכל הסוגים, מכל המעמדות ?

סימה מהרהרת בשתי חברותיה,—גברת זלצשטין וסוני! — כמה רחוקות הן זו מזו, ולשתיהן היא מסורה במדה שוה, אלא שאת אחת מהן היא מרחמת ולשניה תוהה,—כיצד זו כה אוהבת את החיים, יודעת להנות מהם, למוץ את מתיקותם ולטבל בנחל עדניהם... יפה היא זלצשטין! — ובזכות יפיה היא גורפת את האשר מסביב...

וסוני, סוניתה המסכנה, כאלו לא נבראה, אלא לשם יסורים וסגופים!.. ותמוה הדבר: — כל מה שמתגברות הצרות עליה, לבה מתרכך יותר, מתמוגג ומתמזג עם חייהם של אחרים... ולא את לבה גרידה סוני נותנת, אלא הכל הכל! — את לבושה, כספה, כחה ואפילו את האליל שלה לא חסה העלובה מתת לאחרת!..

וסימה חורזת עוד פניני אהבתה: — חביב עליה אותו העסקן הישובי, עם לבו הרחב, האוהב, המסור לכל טוב ומועיל... וחביב עליה גבריאל הגוץ, המשורר שבין הפועלים... שרטוטי פניו דקים וחורים, וכשפוגשים במבטו הזולף בחמימות מעיניו הגדולות והטובות, —הרי עובר זרם חם בתוך העורקים!..

מהרהרת היא ומהרהרת בדאגה בשאלה זו ומחליטה שעליה לחפש שעורים גם בשכר.—די עבדה שלא על מנת לקבל פרס!— ואם לא ימצאו לה שעורים כאלה, היא תתחיל בתפירה, — הרי למדה מלאכה זו על בריה בבית הספר!

... ובבית מבינים כנראה את מצבה הדחוק, — ומשום כך הציעו לפניה סיוע של כסף... אבל שטות! — היאך אינם מכירים אותה, שמוטב לה לסבל מלהשתמש בעזרת אחרים?— —

אבל לא! היא לא תסבל,—כי כלום אפשר הדבר, כי אנשים בריאים שכמותם לא ימצאו את די מחיתם בארץ? כלום גדליהו האמיץ, הרענן, המלא מרץ ואמונה בכחותיו ובהתקדמות ועתידות הישוב, הוא לא יסלל לו דרך כאן?.. לא!—היה לא תהא כזאת! —ופני סימה מבהיקים מתוך אמונה בעתיד.

ועם תפירתה הקלה על יד העריסה, נשאת סימה רחוק, רחוק מחדרה הצר. בראשה עובר קו אלכסוני לצפון.—הרי הכרמל, הלבנון, אסיה הקטנה,—ושם אילך—הים השחור והדניפר; והרי גם עיר מולדתה, המוקפה יערות!

היא נזכרה בנעוריה ובבית ספרה,—עומד לו שם הבית היפה ההוא מול בית התפלה עם המון פעמוניו, שאליו היה עורך לפעמים בית הספר תהלוכה ביומי דגנוסיא, ואז היתה עוד יותר עלובה בין החברות, הכורעות ברך בתפלתן... החניק אותה אויר ביה"ס, היחס המעליב, ותמהר לעזב את ספסל הלמודים שם.

מופיעה נגד עיני סימה אהבתה השחרית ליעקב ליברמן...— אמלל! — למה נאבדו החיים הצעירים?.. שליחה עולמית לסביר, שחפת ומות מוקדם בצפון הרחוק,—הוי, אלי, למה, למה?—

וחברתם המשתפת טַטְיָנה, זו שהיתה כה משדלת ומפתה גם אותה להכנס למפלגה, טטינה הבריאה והעליזה גם עלומיה נקטפו, —על גדות הניבה, נשפטה למות!..

אהבה היא את טטינה, אהבה עוד אחרים, ומדוע כלם כה זרים ורחוקים לה עכשו? כיצד נתטשטשו הגבולים ונתקו הקשורים

והתחיל כאן הזוג להתוכח בחמימות בשאלה זו. הם התלבטו בה כמעט כל הערב ולא באו לידי דעה שוה. עם טפולם בילדה לישנה נפסק וכוחם.

ובשעה מאחרת, כשסימה גמרה לרחוץ את הכלים אחרי ארחת הערב, נתגלגלה שיחתם לענין אחר, ללמודה של סימה עם העלמה סלוסקי.

— טוב מאד! אני מרוצה מתלמידה כזו!—עונה סימה על שאלתו,—היאך קולטת העלמה סלוסקי את ההסתוריה העברית?— הספקנו הרבה בערך. הרי עברנו כבר את שני החרבנות, חרבן בית שני וחרבן ביתר! העלמה סלוסקי התחילה עוד לפני שנתים את דברי ימי ישראל ופסקה.

— כך, ואיזה רשם עשו הפרקים ההם עליה?

— לא שאלתיה; אבל הרשם שלי היה הפעם חזק מאד וחדש לגמרי!

— למשל?—שואל גדליהו בהתענינות, כשהוא אוחז בחפנו את שתי ידיה, מנשק את אצבעותיה ומסתכל בה בחבה. הוא אוהב מאד את חות דעתה על ההסתוריה ושמח כשסימה פתחה.

— תהה תהיתי על ר' יוחנן בן זכאי,—היאך קם בו הרוח לעזב את ירושלים ברגעים היותר נוראים, היותר קשים של העם הטובע בים של צרה,—ולהמלט ליבנה?... כיצד יכל לקרא—„שלום, שלום!" בעת שהלהבה אחזה בכל הפנות, ואכזריות רצה של חרב הרומאים אכלתנו בכל פה?.. היכן היא גבורתו הרוחנית, שהאֻמה מתפארת בה?

— גבורתו היא כלולה בזה, יקירתי,—עונה גדליהו במתינות— שמתוך אותה המהפכה הנוראה, הוא הצליח להציל באפן פלא זיק קוסם, אשר בו צפון סוד שמירתנו מכליון, סוד קיום האמה וחייה עד היום הזה! — —

— ח י י ה, אתה אומר?.. הוי ואוי לחיים כאלה,—חיי עבד שנוא ונרדף, חיי נודד שסוי ובזוי!—כלום אינו טוב המות מחיי בוז כאלה?

ונזכרה כאן סימה באמה.—גם לה עינים גדולות וטובות! — האח, אמא החביבה, היקרה,—כמה אשר היתה נפשה הטובה סופגת בבואה לכאן! — זמירה'לי לבד עם יפיה וחכמתה, עם וֶרד פניה ותכלת עיניה, שזהר שמי הארץ היפה משתקף בהן — מה יכלה להיות בשביל אמא!.. האח, בואי אמא, בואי!

.II

על ספף חדרה הצר יושבת סימה עם פעוטתה בחיקה וממתינה לבוא גדליהו מעבודת הכרם. הצללים הארכים שזחלו לרוחב החצר, טפסו על גג הארוה שמנגד ונעלמו.

סימה עיפה היום. היא מפהקת, מתמתחת ותוהה על גדליהו
—מדוע הוא לא שב עדין? הרי השמש כבר באה!

והוא צועד בלאט מאחריה, גוחן ומנשקה נשיקה חטופה בראשה וקריאת שמחה מתפרצת משני פיות כאחד.

התינוקת מיד פשטה את ידיה אליו. הוא נטלה על זרועותיו, לטף ונשק את ראשה הקט המכסה שערות קלושות. לקק בלשונו את הצואר הרך עד שצחוקה של התינוקת התגלגלה והתגלגלה באויר החצר.

— אבל לכבוד גברת שכמותך, הרי צריכים להחליף את הבגדים, לא כן? לפיכך תואילי נא לחזר, שובבה, לאמא שלך!

הם נכנסו החדרה. גדליהו התחיל רוחץ ומתלבש ובינתים סח לסימה:

— אצל הפועלים שהיתי עד עתה! הוחלט להתאסף מחר בערב כאן בחדרנו, לדון בשאלת החוה המשתפת של אופנהימר.

— שוב אותה השאלה? הדֹב עודנו חבוי במארתו, ואתם את עורו כבר אומרים לחלק!

— לא, לא, חביבה! כנראה שקרוב הוא הדבר לצאת אל הפועל, ואנו מחיבים לטכס עצה, כיצד עלינו, הפועלים, להתיחס לנסיון זה.

מעיפה עין בחדוה ויחד תוהות על מראות הפלא של הים מהאי גיסא, ואלה של הרי יהודה מאידך גיסא.

בימים כאלה מרגישה סימה, כיצד זולף בעורקיה זרם חם של מאויים חדשים; גופה הרענן צמא לאהבה ונפשה מבקשת את הטבע. הטיולים שלה בשדות וכרמים נעשו תכופים למדי.

הריה קמה עם נץ החמה. מכינה לגדליהו תֵה וארחת הבקר, ובצאתו לעבודה היא מזדרזת לסדר את הבית, להכין הכל לצהרים ויוצאת עם פעוטתה לטיל.

בעברה סמטא מצלה בין שתי שורות תותים עבותים, סימה פותחת פשפש שחום ונכנסת אל הכרם. היא פוסעת ישר אל הגבעה, המכסה כלה פרחים צהבהבים, מזהירים. יושבת כאן תחת תאנה מצלה ונזהרת לא להעיר את הפעוטה.

היא נשקעת בקריאה; אבל כעבור שעה קלה מתעוררת ילדתה בבכיה, והיא מניחה את ספ־ה על העשב מן הצד.

— רעבה, רעבה נשמתי?.. טוב, אכלי, אכלי! — דובבת סימה בחלצה לפעוטה שַד לבנה וצחה. — —

דעתה של סימה מתישבת עליה. הלב מפעם באיזו חדוה אי־רגילה. הריחות העדינים של עשב ופרחים כאלו משכרים אותה. היא נוטלת בידה את אצבעות התינוקת ומוצצת, מוצצת אותן, אח"כ גוהנת עליה ומתחילה נושקת את מצחה, עיניה, אפה. ולבה מפרכס מתענוג ונובע משם הרצון לחבק את העולם כלו...

סימה תולה עיניה בסביבה. — התחדש הטבע מכל אפסים. מקום בראש תפשו השקדים. עוד אין עליהם אף טרף אחד,— ויזדרזו וילבשו אצטלה לבנה, יפה, חמודה.

האביב הרעבתן מושל בכפה; מפרה ומשגשג את הצמיחה, הקולטת בתאוה עזה את חם השמש, לחות האויר ואת כח התחיה, המתפרצת מזיוה של העולם.

אדמת הכרמים הקרובים והרחוקים חרושה כלה. השורות מעדרות ומנכשות. וריח של קדושה, של חג נודף מסביב.—לבה של סימה מזדעזע משפע הרגשות והיא שואלת את נפשה:

סימה רוטטת מהתרגשות וגדליהו משתדל להשקיט את רוחה, אבל זה לא עולה בידו. היא מורגזה, ממשיכה דבורה על הרבן ירושלים ועוברת גם אל חרבן ביתר: —

— הרי המשים ערים נצח סֶוֶריוס!—חמשים ערים, ששארית כח העם התכנס לתוכן, — ואחד, אחד נפלו המבצרים, נפלו צבאות ישראל!...

הפליטים נמלטו לביתר!.. מהבהב כאן זיק של תקוה — הגבור הנהדר עומד הכן להצילם!.. אתה הוגה כבוד לבר ככבה, מתמלא אמונה בכח ידו החזקה. הלב דופק בהתרגשות ונדמה לך, שעוד צעד אחד והנצחון בא!..

פתאם נתק דבר מה בלב! אתה רותח, מזדעזע בראותך שהגבור היהיר מרים את ידו על ר' אליעזר המודעי!.. בין רגע אתה נופל מאגרא רמא לבירא עמיקתא!—הוי תבוסה נוראה!

סימה מכסה בשתי ידים את עיניה וכל גופה רועד.

— הרי זוהי רק אגדה סימה'לי!—האמנם כה השפיעה עליך?

— אגדה!.. אבל היא מתָארת אצל פרנקל בצבעים כה היים ובהירים, עד שהגבור מתיצב תחלה לפניך כסמל הישועה ואח"כ בשעת קלקלתו, תוקף אותך כעין טרוף. אתה רוצה לצעק מכעס, רוצה לנשך את בשרך מרב כאב!..

III

עונת שבט הגיעה. הארץ עטופה כלה סות ירֻקה של עשב רך ורענן, מרוה לשד האדמה. פרחי ארץ ישראל ברבוי מיניהם והמון צבעיהם מבצבצים על כל שעל ושעל; הריחם מציצים בשדרות, במסילות הכרמים, בצדי הדרכים ומבין הגדרות הירקות. העננים הקלושים שנשתירו אחרי הגשם התפזרו ושוב מבריק זהר הרקיע וברמו התכול צוחק השמש בגבורת נצחונו.

האויר צח, שקוף ומלא ריחות עדינים. ונפתחו האפקים ונגלו גבולי יהודה. המושבות כאלו התקרבו אשה לאחותה, זו לזו

וסימה נוטלת בשביל פעוטתה רפואה אחרי רפואה — ואין שום שנוי לטובה. היא מבקרת כל יום את הרופא, שצוחק להישש שלה בסכנת המחלה, לועג וקורא לה „פחדנית", והיא לשקט לא יכולה בשום אופן בראותה שילדתה הולכת ורזה ומראֶה שוב כמו אז בחליה ביפו.

היה תחילת אדר ראשון. כל הלילה געש הים בזעפו. המו הרוחות והתקצפו ויללו בחרשות ובשדרות. קשקשו תריסי החלונות ורעפי הגגים, כאלו אמר הסער להזיזם ממקומם.

בבקר התכסו השמים במפלשי עבים אפורים אשר רצו בחפזון אל ההרים ופנו מקום לחבריהם הבאים מן הים.

סימה לא ישנה כל אותו הלילה וקמה עצובה ונוגה.

— מה אתך היום?—מדוע פניך כה רעים ועצובים? כלום לא ישנת, יקרה?—שואל אותה גדליהו.

— בודאי לא ישנתי! — התינוקת לא נחה אף רגע, כיצד לא שמעת?... אבל את הסערה שהתחוללה הרי שמעת? — שואלת סימה כמו בתרעומות.

— לא! כלום לא שמעתי אחרי העבודה הקשה של חפירת בורות!

סימה מתארת לפניו את ליל הזועה וסחה בקול נוגה על פעוטתם.—הוי, איזה הרהורים קשים עלו על לבה, בראותה את זמיר'הלי כשלד מונח על ידה!... אל אלהים, מי יודע מה שיהא סוף הדבר!...

היא בוכה וגדליהו לוחץ את ראשה אל חזהו, קונח את דמעותיה ונושקה בעיניה הבוערות.

— חדלי, חדלי, יקרה!—משדל הוא אותה—למה את באמת חששנית שכזו?

— ואיך לא אפחד, היאך לא אחשוש אם הילדה בסכנה?... כן, בסכנה!—אומרת סימה בקול רוטט ומלא יאוש—מה לעשות?— אני משתגעת! — —

פתאם בצבץ נגד עיניה פרפור משונה בעריסה.

האמנם לא חלום הוא והיא כאן, כאן בארץ האבות?.. האמנם גם היא בין חלוצי התחיה?..

...רבים המתיאשים כעת... הפקפוק אוכל את לבם... חדלה האמונה באפשרותה ובהצלחתה של שיבת ישראל ושל תחיתו בארצנו...

הבלים!—הגלגל לא ישוב אחורנית!.. ברצונו או שלא ברצונו —והעם ילחם בעד קיומו והפרחתו כאן!.. ואם ילחם יהא לו כח ואז יבא גם הנצחון! — —

עיניה נתקלו שוב בפעוטתה הורדה, וההרהורים התרכזו בה!—

— — והיא, נשמתה, תגדל כאן, בגן עדן זה!.. רוחה יהא חפשי ואולי גם כביר כאותן של גבורות האומה לפנים... האח! כמה מאשרה האם שבתה לא תדע מיסורי הגלות וכבליו לא יאסרוה!..

IV

וסאת אשרה של סימה גדשה, כשאמה הודיעה להם באחד ממכתביה האחרונים, כי היא מצאה סוף סוף קונה על נחלותיה ובעוד שני חדשים תצא לדרכה לארץ ישראל.

שם—כותבת האם—היא תקנה נחלת שדה, כרם ובית... גדליהו ינהל את המשק שלה והיא, הסבתא הזקנה, תנוח לה מעמל החיים!.. תצא יום, יום עם נכדתה אל הגנים והפרדסים ההם, שסימה מתארת אותם כה יפה במכתביה... רק אבא חסר!.. הוא, עליו השלום, כל ימיו הזה ע"ד עליה לשם,—ועכשו היא הולכת לבדה, לבדה!..

סימה מתחילה להתכונן לקראת בוא האם, ופתאם חלתה זמירה'לי והפריעה. הגיעה לפעוטה עונת צמיחת השנים ותתקלקל קיבתה.

בדאגה סימה פונה לרופא. והלה מרגיע את רוחה:

— שנים!—אומר הוא—שנים מאחרות! כל הילדים, גברתי, סובלים בתקופה זו של צמיחת השנים, וצריכים להתיחס לזה כמו לכל הופעה טבעית!

גוססת!

על ספת עץ רעועה, העומדת אצל חלון קטנטן בחדר צר ונמוך, שוכבת סצליה אלברשטם בפנים רזים וחורים עם עקבות אצילות שעליהם. עיניה סגורות ונשימתה לא כסדר. בידה הימנית אחוז ספר סגור ואצבע דקה תחובה בין הדפים.

מן החלון הפתוח נשב עליה רוח מערבי; היא הזדעזעה ותפקח את עיניה; הרימה מעט את ראשה, העיפה עין בחדר ותמהה: — הוא איננו עוד!.. מדוע?.. מדוע לא בא חברה הטוב, החבר היחידי שעוד דואג לה בחיים? — —

באבריה מורגשת חלשה, אותה החלשה שהיא כה לא נעימה לה בעת שמחכה למן דהו. ביחוד אינה רוצה, שהוא יראה אותה בכך. אינה רוצה—ומוטב שתעשה לה עוד הזיה!.. אולם בין רגע היא חוזרת מרעתה: לא, — אסור! הרי שש כבר עשתה היום וצריך להתאפק!

ראשה כבד עליה והיא מניחה אותו על אדן החלון הקשה והקר ותולה את עיניה העמומות במרחק.—על גבעה רמה משתטחים כרמי גפן בשורותיהם הישרות, שורת גפנים ירקות שורת קטיפה שחומה, הפרושה כסרט ארך.

את האפק מכסה יער זיתים, שבין ענפיהם שוקע כדור גדול ואדם, ומעל צמרותיהם תלוים גושי אפר עם טלאים תכולים. ושם בצד היער משתרבבות לשונות אש וגלי דם מתערבים בתמרות עשן.

סימה נרתעה ממקומה בבהלה, נעצה עיניה בעריסה בפחד וראתה שהתעוו פני ילדתה ועיניה קמו בחוריהן...

— גדליהו, מהר, חושה הנה! — והיא הסתלקה כרגע ותרוץ בבהלה אל הרופא. — — —

— הוי אלי, מה זה? — לוחשות שפתי גדליהו בטפלו בילדה, שאחזה צירנות.

הוא מנסה ליצוק לתוך פיה כף קטנה עם רפואה והרי הִדקו השנים זו לזו, וכשפתח אותן בחזקת היד, נשפך הנוזל על הכר.

הוא נוטל מן הרף בקבוק קוניק ומתחיל משפשף את ידי התינוקת ואת רגליה, כשלבו דופק בחזקה והוא ממלמל:

— אלי, אלי, — השיבה את רוחה, השיבה לי את ילדתי! — — —

* *
*

ליל זועה. — רעמים, ברקים ומטר סוחף... בפנת חדרו, אשר ריח המות נודף ממנו, יושב גדליהו על שרפרף לח, כשראשו כבוש בקרקע וידיו אוחזות בצדעיו ההולמות.

. . . נרדמה! סוף סוף נרדמה המסכנה!... הרי ארבע שעות עברו מעת הלויה!... הוי, רבונו של עולם, כמה קשה אבדה שכזו, ונסיון שכזה מה כבד הוא, מה כבד מנשוא!...

מחדר הסמוך של השכנים, נשמעה פתאם בכית תינוק וסימה הקיצה בבהלה.

— בוכה? — למה בוכה זמירה'לי?... — ותולה היא בגדליהו מבט תוהה, נזכרה ותתחלחל...

ומתוך יללת הסער וקשקוש הגשם ודפיקות הרעם נשמעה בכיתה של סימה: — „היכן זמירה'לי?... — מדוע גזלו את נשמתי ממני — מדוע, מדוע?“ — והיא תולשת את שערותיה, ודוחפת את ידי גדליהו, המנסות להניעה מזה.

כעבור שנה והריה אוהבת נער אחר, עבה וצהוב... על חג בית הספר, שנערך לכבוד הולדת ישו היא נפגשה אתו. כל הערב הם רקדו יחד, והוא סח לה מקצת מתולדותיו.—אביו יהודי ואמו נוצריה, ויש שרצון חזק מאד תוקף אותו להכיר את היהודים ולהתקרב אליהם, אלא שעד היום לא נזדמן לו זה.

כשהתגלה בה הכשרון המוזיקלי, היתה כבר כבת שש עשרה... התחילו מזמינים אותה לנשפים לנגן... זוכרת היא נשף אחד, שאותו ערכו מטרוניתות כבודות לטובת ילדים עניים. דומה שזה היה הערב הכי יפה שהיא ידעה בחייה... ההצלחה היתה מרובה; ממחיאות הכפים רעש האולם; היא היתה שכורת נצחון...

בערב ההוא נפגשה עם סמיון גברילוב, שבא מהאוניברסיטה הפטרבורגית לבקר את אביו, סוחר גפתן בעל מליונים רבים... הוא לא סר ממנה כל הערב, ואחרי כן בקר את ביתם יום יום...

הוא התיחס אליה כמורה לתלמידה. היה מביא לה ספרים מענינים, ביחוד סוציַל־אקונומיים; מקריא, מבאר ואף פעם לא העיז להעיף עליה מבט אי צנוע... ואף־על־פי־כן הרי יצאו שמועות בעיר, שגברילוב מתעתד לגנב אותה מבית אביה, לנצרה ולקדשה לאשה!..

היא לעגה להבלים אלה, הואיל שבטוחה היתה בישרת לבו של גברילוב, כי לא ישים לה מוקשים... כמה חבבה אותו! זה היה עלם בריא ויפה, מלא רעננות שלבב אותה מאד, ואלמלי נצוצי הלאומיות שבצבצו בין כתלי בית אביה באופן פלא, אלמלי ההרגשה המטשטשת שהיא יהודיה, ושיש לה אי־אלו חובות כלפי עמה, אפשר שהקשר עם גברילוב הלך והתחזק במדה כזו, שאולי לא היה בכחה אחרי כן לנתק...

ונזכרת סצליה בנשואין עם ולדימיר, עורך דין, שכבר יצאו לו מוניטין בעולם. לכאורה היא אוהבת אותו ומסורה לו ואף על פי כך לא ארך הקשר ימים רבים!.. נתקלה היא בלוין, זה הגבר העז, השליט, שכל מפלגתו תלויה בו... כמו בקסם נמשכה ותלך אחריו לערי התחום.

לבה של סצליה דופק בגעגועים כמוסים, סובב ראשה — וההזדעזעות חזרה באבריה. שוב תקפה החלשה, והדופק מפגר כאלו נעצרה זרמת הדם בערקים.

קר לה והידים רועדות. היא מרתיעה אל השלחן, נוטלת את כלי הזיה, שואבת מלא מזרק מורפיום, מתקנת את המחט, ובין רגע וההזיה השביעית נעשתה.

... עוד מוקדם למות! — מהרהרת סציליה — צריכים ללחם במות, להתגבר עליו ולנצחו — הרי החיים עוד מבטיחים תענוגים, עוד לא נאבד הכל...

משפשפת היא את עור ידה הדק סביב למקום הזיה, כשגופה רותת לפעמים. פתאום צפה חיוך מר על פניה החורים. —

... איזו שטות!.. — תענוגים!.. כלום לא שבעה אותם די בחיק מעריציה הרבים?.. רצוצת גוף ונפש שכמותה עכשו, — למה לחפש עוד אהבה, ידידים, תענוגים?.. הוא לא בא? — מוטב!.. די הבלים! — —

צנח ראשה על הכר, בעיניה העמומות התחילו מהבהבים ניצוצי די נור, ובלבה בצבצו המון זכרונות רחוקים.

— — — את יום מות אמה כמעט שאינה זוכרת, אבל זוכרת היא היטב שלא עברו ימים מועטים ואשה זרה, הצופה ושנואה הכנסה במקום המתה וצוו עליה, לקרא אותה בשם אם... היא קובלת ומתרעמת: — לא רוצה באם שכזו, לא רוצה!.. וגיהנם שורה בבית כל הימים...

מקלטה היה אחרי כן בית הספר. שם היא נוחלת תהלות ותשבחות מכל אפסים... כמורים כמורות מציגים אותה לדוגמא בלמודים. — היא הראשונה בכל... —

בשתים עשרה שנה כבר אהבה!.. מִטְיָה, בן השכנים הנוצרים, נער גבוה וזקוף, כשהיא היתה רואה אותו בחלצתו האדמה מרחוק, התחיל לבה דופק, דופק... בכל ערב הם מזדמנים על הספסל שאצל הפשפש. מטיה מלטף את צמתה הארוכה, נושק את קצה השערות של זו ולוחש מלים, שאזנה אינה קולטת אותן היטב. — —

רעש גדול חשה סצליה באזניה. בבות העינים מעצמן ירדו וכסו על האשונים. ראשה סובב וצונח על הכר ותמונות שונות באות בו בערבוביה.—

פריז ההומה... היא בורחת משם בליל חשך ונתקלת בפרעות... הרי שני האחים, שצוארם נטוי לשחיטה! פתאם מופיע צלם על צואר אחד מהם, וכשהתלין מרים גרזן, צוח בעל הצלם:

— הבט, הריני נוצרי!.. זה, זה יהודי!

היא מוציאה מהר את אקדוחה ויורה בבעל הצלם ובתלין... עוזבת אותם כששניהם מתבוססים בדמם וברוצה הלאה נתקלת ברוצח, המתנפל על נערה רכה... בין רגע וחרבה בידה והיא תוקעת אותה בחזהו של אותו האדם, החיה הטורפת...

מתחילות התמונות מתטשטשות במחה העיף.—חופי מצרים... א"י... נחשול... פתאם היא מרגישה כי רע, רע לה, הלב נלחץ וכל אבריה כאלו נאחזו בצבת...

* * *

צללים כבדים פשטו בחדר וזחלו על פני סצליה שאחזה צירנות קלה. בעלת הבית נכנסה להדליק מנורה בחדר, נבהלה מפני שכנתה ותרים קול קורא לעזרה. נחפזו ורצו אנשי החצר ובדמית הערב נשמעה הברה:

— גוססת, גוססת השכנה החדשה,—מהרו, הביאו רופא!

העבודה רוחחת... מזדינת ההגנה העצמית.. היא נוסעת ממקום למקום לארגן קבוצות.— —

באויר מתנשא ריח פרעות — מיום ליום מחכים להם. — הנה הם באו, באו!... היא נשקעת בחרב ודם, הורגת ומכלה בפורעים...

כאן מתכוצים אברי החולה, זכרונותיה מתטשטשים ונפסקים לאט לאט ואת פניה מכסה חורת מות.

עבר רוח חזק, לטף את פניה, העיר אותה ומשך בפתיל זכרונותיה.—

— — התקופה שאחרי הפרעות... רצוצה ונדכאה היא תועה על פרשת דרכים ואינה יודעת לאן לפנות... לולדימיר לשוב אינה יכולה, אף על פי שהוא סלח לה הכל והתחנן לפניה לחזר לביתו.

נפשה הסוערת אינה יכולה להשלים עם חיי משפחה שקטים! לה דרוש שדה רחב, עבודה פוריה שתתפש את כל הויתה, והיא נספחת למפלגת פועלים, שעל דגלם מתנופף השם „ציון". הרי לפניה אפק חדש, בהיר ויפה!— —

זוכרת היא באיזו שמחה קבלה את המשלחת לאמריקה לשם תעמולה ציונית... בשובה בהצלחה גדולה לאירופה, נתקלה על גדות הסינה באותו האדם, שמציץ במשך זמן קט את לשד חייה עד תומו...

ברוקשטין, הריהו הגבר היותר יפה, שהיא פגשה בעולמה! ומלבד יפיו, הוא נראה לה לאדם בעל מדות תרומיות, שכדי להקריב בשבילו את תמצית נשמתה... והלה אמנם בערה, בערה מהר תחת אשו האכזר. וכשנפרדה ממנו כבר מלאו החידקים הארורים את כל ריאתה...

ונזכרת סצליה ברתת את ליל פרידתם הארור. — ברוקשטין עומד לפניה בעינים מתיזות זיקי שנאה, הוא קופץ את אגרופו וצועק כמטורף:

— הגידי, לילית, הגידי—כמה עלי לשלם בעד כל התענוגים שהשבעתני ? — — — — — — — — — — — —

נתנה היא לעגלה לינק תחילה, וכשהדדים נמלאו חלב, הרחיקה מהן את העגלה בסטירה קלה והתחילה לחלב.

קולח, קולח הנוזל הלבן מתוך העטינים המלאים ופני החולבת נוהרין:—היום יהא לה כנראה הרבה חלב, תמלא המחלבה משתי הפרות!... אבשלומ׳קי ישתה; גם הרצליה תרוה חלב. ללקוחות אפשר יהא לתת כמה שירצו ועוד ישאר לה לערב להכין לפרין ארז בחלב נקי בלי שום תערובת של מים, כמו שהוא אוהב. —

וגם לה, לשחומה קטנה זו, תשאיר דד מלא!—שרה לאה מעיפה עין על העגלה הגחונה על האבום ומתענגת על יפיה:— כמה נאה שובבה זו! הריה ממש כאחותה הבכירה שדומה כבר במקצת להאם. כמה היא רצינית עתה ושקועה באכילה! אבל אחרי לכת אמה אל השדה ויקרה לה, לשרה לאה, להכנם אל הרפת מה תעשה השובבה? הרי תקפיץ, תפזז סביבה, תלקק את ידיה, תטפס על גבה בשתי הרגלים הקדָמות ופתאם,—קפיצה!—והיא כבר בקצה החצר ומתעלמת מן העין.— — —

נסע פרץ לעבודתו, הילדים שתו, אכלו, ונסתלקו בקריאות שלום לבית הספר, ושרה לאה רק אז נזכרה שעוד לא שתתה כלום.

היא ממלאה לה כוס קפה ושותה אותו בעמידה על יד החלון, סוקרת בין השִמְשות ותוהה שעוד לא פסק הערפל, עוד לא התגלו צבעי הבקר, וכל היקום מכֻסה בצבע וגון אפורי אחד. ותוהה היא גם על עגולו הקטן, החוורור של השמש, המתיז היום אור משונה כה קר!

היא נועצת עיניה במרחק לחפש במראות החביבים, ואינם!—

הרי נעלמו השדות, הגנים והגבעות הירקים,—הכל נהפך לערפל אחד דק וזולף. רק בחצר נראו שלשת הקיקיונים ופיתלקה אחת העומדים כאן כאבלים; אליהם התקרבה משוכת הצבר; ואותה שדרת השקדים שמעבר למשוכה דומה כאלו התרוממה, עלתה בצבר ונאחזה בברקניו.

החרטה.

עם דמדומי בקר העיר את שרה לאה העקרונית משנתה צפצוף עקשני של זוג אנקורים מעל ענפי התות העבה שמול חלון קיטונה.

היא קמה, בעצלות נטלה את כליה מעל הכסא הסמוך ונשארה יושבת אתם במטה,—הריה כה שבורה מכבוסה דאתמול, כה רוצה לפוש עוד רגע, רגע קט!... אבל לא, אין פנאי!—הרי פרץ כבר מטפל שם בפרדות; הוא יוצא היום לחרש על אדמת נניה. רחוק! צריך להכין לו מזון לכל היום... מהר, מהר לחליבה! — בקבוק חלב יקח נא אתו!...

ושרה לאה תוקעת רגליה לתוך זוג סנדלי עץ. נכנסת אל המטבח, מציתה אש בכירה ושופתת קֻמקום לקפה. וכאן נוטלת היא מחלבה ומסתלקת בזריזות.

— צפרא טבא, פרץ! — קוראת היא לו בעברה את החצר ובפתחה את דלת הרפת,—מה זה—ערפל היום?

היא אינה שומעת מה שהוא עונה לה ונכנסת פנימה. צוברת מהר במגרפה את הזבל לפנה אחת, וזורקת על המקומות הטחובים את התבן היבש, שנצטבר אצל האבוסים.

ונוטלת שרה לאה סל גדול מפנת הרפת, נושאת אל המתבן וממלאה אותו תבן רך וטוב, שהיא מרקדת ממנו נפה, נפה לכל פרה, מערבת אותו עם סובין ונגשת לחליבה.

— אכלי, אכלי, יפתי!—דובבת שרה לאה, כשהיא מטפחת בחבה על צדה של פרה שחורה ושמנה.

רק על הסלק תוהה שרה לאה, — בשלמה אין עליו מסמיקים?.. שמא הזריעה ממין גרוע היתה? או אולי משנה עברה היא?

ומצטערת היא על הסלק, וחוששת שעברה העונה ולא תשיג שתילים אחרים, — מה תעשה בלי סלק טוב? — —

— אבל שטיה שכמותי! — זורקת פתאם שרה לאה תוכחה כלפי עצמה, — מחכים לי שני לקנים עם כביסה שלא נגמרה, — ואני עומדת כאן בבטלה כאלו שבת היום!

בשעה מאחרת בלילה עוד טפלה שרה לאה בשיורי עבודה של היום הקשה הזה עם גמירת כביסה. גלגול הלבנים, גהוצם וסדורם. רק ההטלאה נשארה למחר.

בקושי היא מתהלכת בחדריה. נפוחות הרגלים וכואבות, ובעקביה כמו שפודים דוקרים עם כל פסיעה ופסיעה. נפשה שואפת למנוחה, אבל השעה עוד לא הגיעה לכך, עוד יש לה לתקן מחמצת לאפית לחם מחר.

בשארית כחה היא מטפלת בעבודה זו וכבר חשה בהתרגזות עצביה, אלא שהיא משדלת את עצמה:

— הֱי סבלנות, גברת! הרי עוד רגע קט, רק ברדיד החם לכסות את המלוש, — וחסל!

גמרה, — ובתענוג היא פשטה בגדיה והתמתחה במטה. אבל טרם שהספיקה להרדם והרי דפיקה בדלת. „מי זה יכול היות בשעה זו?" — תוהה שרה לאה, וכשבצבצה המחשבה, שמא קוראים אותה, הזדעזעה: — „הילך הפתעה"! — —

בעצלות היא נוטלת כפש מן הקולב, מתעטפת בו ופוסעת לדלת.

— ר' ליזר?.. מה חדשות? — שואלת היא בצער את שמש החברה „פקוח חולים", שהכנים ראשו בדלת.

— אצל סלוצקין מסֻכן הילד, דרושה לינה והראש דגל שלחני להגברת.

מבין ענפי אחד הקיקיונים עולה צפצוף דק ונוגה של צפור מתלוננת על הטחב הקרירי של בקר זה. מקצה החצר, ששם הסתעף זית בודד ענו לה בקול תלונה יותר צלול, — חברה זו התמרמרה והטיחה כלפי היוצר בעזות...

גם בקרקורה של התרנגלת הלבנה נשמעה נעימה זרה. היא התהלכה בלי סבלנות לפני פתח הלול ותהרהר, הכדאי הוא להספח לחברתה המנמרת ובקופה אחת אתה להטיל את ביצתה, — או מוטב אולי לחכות ישעה קלה?... בינתים נגש אליה התרנגל היהיר, בעל הכרבלת האדמה, והתחיל מסתבב אצלה בפשוק כנפים ובגנדרנות בסברו להתעלם אתה באהבים, והיא מיד נמלטה ממנו ברגז, — כלום יש לה פנאי כעת? הרי עליה למלאות את התפקיד הכי רציני שבבריאה! — ותקפץ ישר אל קופת חברתה...

ושרה לאה פותחת לרוחה את חלונה, גוחנת קצת ונועצת עיניה למטה, לשני שתילי זינזילה, שנטעה כאן לפני ימים מועטים.

מבקשת היא במבט צמא עלה חדש, — שמא נקלטו. הוי, כמה היא רוצה שיקלטו השתילים! — הרי יום, יום היא עודרת סביבם, משקה אותם, אך שיקלטו, ואז — שנה תעבר או שנתים ומול חלון מטבחה יתנוססו שני עצי זינזילה יפים, עגולים כשמשיות נחמדות! האח, מה טוב יהיה, מה נעים!

וכששרה לאה גמרה אחרי שעה קלה לכבד את הבית ותגיע עד המדרגות, נוכחה שהערפל מתפזר. — הריה מבחינה בתים, גגים, המגרש שלפני ביתה התגלה בפרחיו; התחיל גם השמש לצאת מחתוליו ופורש אורות וצללים מסביב; השמים נעשו עמוקים, בהירים וקרעי עננים מכסיפים נתלו בגבהם התכול.

מגדר הגן פורצים סנבולים אדמים עם עלי הקטיפה שלהם. מתלהלהים הם על גבעליהם הארכים ונעים ומברכים על החום הרך והעדין הזולף סביבם.

ובגן, — הפול, החמצה, תפוחי־האדמה, הבצלים והחסה, — כמה מוריקים ויפים העלים אחרי רבוי הטללים, שנפלו עליהם!..

II.

שרה לאה עמדה כנדהמת ולא ידעה מה להשיב. הריה מרגישה שאין לה כח, אין שום אפשרות ללכת ואף על פי כן גם להשיב את הדרישה ריקם אינה יכולה, היא מעודה עוד לא ענתה בשלילה על דרישת אגדתם.

...אם כן ללכת?.. אבל בבקר השכם הריה צריכה ללוש ולאפות לחם. מי יעזר לה אם כחותיה לא יספיקו? היש לה רשות לותר על חובות המשפחה והבית?.. לא, אין רשות! אינה יכולה!

— במחילה, ר' ליזר, הפעם איני יכולה למלאות את תפקידי ומבקשת לקחת אחרת במקומי!—אומרת שרה לאה כמתחטאת.

— אי אפשר, גברתי, אין כעת למצא אחרת!

— אבל, במטותא מכם—הפעם, רק הפעם, תנו לי חפשה!.. תשכרו את אחת המפקחות בכסף,—ואני לא אוכל!

ר' ליזר מתכעס ומסתלק בתרעמות.

וכששכבה שוב שרה לאה במטתה, היא התחילה להתהפך מצד אל צד ולא יכלה להרדם בשום אופן. מוסר כליות תקפה ונקב, ושרט בלבה הדואב.

...כיצד נהפכה לקשת לב שכזו? מה אתה? מדוע פתאם התחילה להתחשב עם כחותיה, עם אפשרותה? הרי קודם לא היה ככה, ותדיר נמצאו אצלה כחות בשביל כל חובותיה—ומה זה עכשו?

הוי, היא שונאת את עצמה, את רשעותה ואת חשבונותיה! אבל צריכים להתגבר, צריכים לחזר בתשובה!

ומיד קמה שרה לאה בהחלטה גמורה ללכת כעת לבית סלוצקין, אלא שאבריה כבדים ואינה יכולה להזיזם ממקומם! — „מה לעשות? מה לעשות?"...—והיא צונחה ביאוש על המטה.

כובשת שרה לאה את פניה הלוהטים בכר, קונחת בו דמעות של צער וחרטה ודובבת חרש:

— הוי רשעה, רשעה אנכי, רשעה! — — — —

רָ מ ה.

הירח, שעלה בשעה מְאֻחרת מעבר להרי יהודה, האיר את השכונה התימנית ואת החרשה הסמוכה אליה, ויערך שם משחק קסם בין העצים,—מתחבא הוא מאחריהם, מציץ מבין הדליות ומציר תמונות שונות: רשת מזהירה בין ענפי אכליפטוס אחד; ספיר ויהלום נוצצים בין עלי השני וצמרתו של השלישי הוארה פתאם באור פלאות, כי טפס שם הקוסם וצף למעלה, טבל את זהר עגולו בסביבה—וחיך.

והשמים הזרועים ככבים חורורים, עמוקים הם ותכולים־כהים; רחוק מעבר לחרשה הצטברו עננים קלושים מכסיפים עם עטרות של ארגמן, שהו שם רגע קל ויתחילו להתפזר.

קרקור צפרדעים וצרצור צרצרים נשאים באויר החרשה ומפריעים את דממת השכונה השקטה, שנרדמת בשנה מתוקה אחרי עמל היום. רק רָמה אינה ישנה עוד. תוקף אותה השעול, תוקף ואפילו לשכב במנוחה אינו נותן לה. היא נסתה, לשבת אצל חלונה הקטן ולכאורה הוקל לה. הנשימה אינה כבדה ביותר, הדקירות בחזה כאלו מסתלקות ממנה והיא רוחשת ברכה לאל: „ברוך השם, ברוך השם!"— —

רמה תולה את עיניה השחורות והטובות בשמים, וכעין רכות ילדותית זולפת מהן כשהיא מהרהרת בנחמה:—האמנם רחם השם, והיא תחיה, תחיה?... וכלום בתמים קלל אותה סעיד, כלום הוא רצה במותה? לא! אי אפשר זה, אי אפשר! אלא שמרֹב אהבה הוא בטא את דבריו הקשים, מאהבה ותו לא!...

הוי!—שכחה היא, החוטאת, את השם, והוא התכעס ויענישה קשה!.. כן, עונה גרם לכל האסונות שלה, רק עונה!...

רמה משתעלת אט, גוחנת וקונחת את דמעותיה בקצה חלוקה־שמלתה הכחולה־כהה.—

וזוכרת רֶמה:—עיפים ויגעים הם באו לשֶח־עתמן, עירה קטנה על שפת הים, ומשם ירדו בספינת מפרשים לעדן. קטנה היתה הספינה והם הוטלו בתחתיתה צפופים ודחוקים. מקום לשכיבה לא היה בה, וכשתקפה אותם השנה, היו צונחים את ראשיהם איש על צד ועל כתף רעהו.

רעבים וצמאים הם... חבית יחידה בקצה הספינה... ממנה חלקו לנוסעים כום מים אחד בבקר וכום בערב. ומהר התעפשו המים ורוב הנוסעים חלו מהם... ולדה המסכן היה מהדק את שפתיו אל הכוס מוצץ וגומא בכעס את סם המות... צבתה בטנו... צעקותיו לא פסקו יומם ולילה ובבקר אחד נשתתקו, נשתתקו לעולם! — — —

מתכווץ לבה של רמה, ומתוך חרדת נפשה היא נזכרת בשעות המרות שאחרי הרגע הנורא ההוא. — הגוי הרשע, הספן, רוצה להטיל את גוית ולדה המימה והיא לא נותנת; מאהילה עליו בכל גופה וצועקת, שאת שניהם ביחד יטילו הימה, רק את שניהם.—

סעדיה מתחיל גוער בה ואחרי כן חוזר ומשדלה בדברים רכים:

— ולדה, הכי לא מהשם יצא הדבר? הוא נתן והוא לקח,— ברוך דין אמת!—דמעה נוצצה בעינו ויסיר את מבטו ממנה...

והיא לשתוק לא יכלה בראותה איך ששמו את מתה בשק, קשרו אליו פח מים וישקיעוהו לתוך המצולה... רצתה היא לקפץ אחריו הימה, לטבוע אתו בתוך קצף הגלים. אלא שהרבה ידים אחזו בה ועצרוה. התלבטה היא התלבטה והתעלפה...

וזוכרת היא כיצד התחיל הים זועף באותו ערב וסוער. הספינה התנדדה כשכורה ואמרה להוריד את נוסעיה תהומה... התחילה יללה, צעקה ובכיה... תלמידי החכמים וסעדיה בראשם התעטפו בטליתיהם והתפללו כל אותו הלילה... והיא, היא, תפלתם הבוקעת

רוח מערבי חזק מלטף את פניה. חודר דרך חתך החלוק־שמלה ומחלק על לבה הרזה. גם מתחת המטליות השחורות, המהדקות את ראשה, הוא מתנגב וכאלו מעביר שם בתער על תלתליה השחורות.

נעוצות עיני רמה בצללים ענקיים, אלכסונים שהתפשטו על קרקע החרשה ומשם מבצבצות לפניה זו אחרי זו תמונות העבר הקרוב.—

הרי ביתם שעל גבי החנות בחדן־שם! מלא הוא כל טוב: קמח בשק גדול, כותח במחלבות, גבינה, חמאה ומלא סיר בשר. לשבתות היה סעיד מביא מן השוק כל מיני פֵּרות וגם בשמים וצמוקים לקדוש. הבשר בסיר רותח והשבת מתֻקנה כיד המלך.

הרבה אורחים היו מבקרים אותם ביום השבת! סעיד, נ"ע, אהב מאד לטפל בקבלת האורחים! זוכרת היא שעל ברית מילה של יחיא, ולדה האמלל, שחט סעיד שור גדול ושני ימים ושני לילות בלו כל תימני חדן בהלולא וחנגא, אף על פי שהזמנים הרעים כבר הגיעו להם או בתימן ושנאתם של הגוים לבני ישראל מורגשה היתה בכל, וכבר דחפה אותם לצאת משם לכל אשר ישאם הרוח...

יציאה... מחנה גדול נעתק!—מאתים ושלשה עשר איש, שעזבו את בתיהם ואת אדמתם בידי הגוים שונאיהם! כלם עולים לארץ ישראל. לאדמת הקדש, שהשכינה שרויה בה...

הוי דרך קשה!—קרני השמש שורפים ויוקדים אותם עד שהוטלו כל הימים כמתים על פני המדבר; רק לפעמים רחוקות אירע להם דקל להשיב נפשם בצלו הארך. כל הליכתם היא בלילות. ויחיא שלה מוטל על השכם רעב, מפרפר ובוכה בלי הרף,—הרי הצטמקו שדיה מיסורי הדרך, והתיבש החלב בתוכן! ולדה המסכן מתנפל על הפטמה השחורה, מוצץ ונושך ומתפרץ בבכי קורע לב. והיא? את המות היא מבקשת עליה ועל ולדה, מקללת את עצמה ואת העולם כלו...

...מושבה זו, שהם באו אליה כשבוע ימים אחרי רדתם על חוף יפו, — נראה להם כגן עדן פורח עם פלטרין יפים, שמלכים ובני מלכים יושבים בתוכם ומתענגים על כל טוב... מחלונות אחדים מתפרצות ערב ערב מנגינות נעימות וערבות לנפש. ויש שמעל מדרגות הפלטין הכי יפה, הוא בית התפלה שלהם, עולה ובוקעת שירת המקהלה של הבחורים והבחורות המתאספים בחבורה וצוהלים ושמחים שם.

זוכרת היא כמה תמוה היה בעיניה, כשראתה בפעם הראשונה כיצד ילדה יפה אחת ישבה וקשקשה באצבעותיה הדקות על פני תבה גדולה, והלה הוציאה זמר יפה וקל ומחיה נפשות! היא כל הלילה דברה אדות זה עם סעדיה; והוא נ"ע, הרי היה ג"כ אוהב מאד את מנגינותיהם ואת שיריהם, ויש שעד שעה מאחרת אינה יכולה להטותו ללכת הביתה.

אבל אחרי ישיבה מאחרת, יש שמתעצל סעדיה לקום לעבודה והיא צריכה לפתותו ולשדלו שלא ירגיז את האדון ולא יבטל יום של עבודה. מצית לה סעדיה וקם להתפלל שחרית, והיא בינתים אורזת לו במטלית לבנה את ארחתו, מזרזת אותו והם יוצאים יחד לעבודה—הוא אל הכרם והיא אל בית גברתה.

זוכרת היא שמתחילה לא הבינה כלום בכל עבודות הבית ההוא.—לכאורה הכל נוצץ בו ומבריק ואין שום צרך לרחץ ולשפשף את אותה הרצפה היפה גם בלאו הכי. למותר נדמה לה גם נגוב הארונות והכסאות והשלחנות ושאר הרהיטים, שהם נראים כה חדשים ונקיים; ובכלל תוהה היתה מאד על כל הדברים המיותרים ההם, שעל פי דעתה הם תופשים אך לחנם מקום בחדרים.

השאלות: למה־זה? ולמה־זה? נקרו במחה בלי הרף. יש שבאמצע העבודה היא עומדת, מסתכלת ומהרהרת. ואם אירע שנתקלה בה הגברת ורואה אותה בכך, היתה תופפת על שכמה ומזרזתה!

— בבקשה, רָמה, אל תתרשלי, הרי היום קצר והמלאכה מרובה!

שמים, הצילה את חייהם! אותה שמע יושב הכרובים וישקיט עד הבקר את הים מזעפו...

ורמה נזכרת אילך את החוף השמם בקרבת עדן. על החוף ההוא הורידו אותם לארבעה עשר יום. „קרנטינה"—קראו הגוים למקום ההוא, שגם שם אירעו להם מקרי מות,—הרי אבדו שם לחבורה, יעקב אבן דוד ואותה הילדה היפיפיה של סעידה מרת כהן! שני קברים נחפרו בשדה תחת דקל בודד וכל העדה ישבה והתאבלה. ולא על מתיהם גרידא התאבלה העדה, אלא גם על החיים, שעתידים למות ברעב ובצמא...

אבל רחם השם, ושדר עזרתו ע"י שליחו הנאמן, זהו התימני העשיר מעדן, שהתחיל שולח יום, יום שני שקים לחם ושק תמרים להחיות את נפשם; גם את מחיר המים הורידו ע"פ פקודתו... „רחמנים יהודים, גומלי חסדים!" — דובבת חרש רמה וזכרונה הוליך אותה הלאה.—

הריה עדן!—בעיר יפה וגדולה זו נטפלה אליהם שירה אחרת, שגם היא עולה לארץ ישראל... איש חסדם השתדל שיפחיתו ממחיר כרטיסיהם ונתן צו לאנשיו שיחלקו ביד נדיבה צדה לדרך לכל העולים ארצה ישראל. — „בחייו! יאריך בימיו!" — כלום לא מלאך טוב זה, ששלח השם לפניהם?

וזוכרת רמה את תמהונם הגדול כשהם התכנסו לספינה שהפליגה מעדן.—מה יפה היתה וגדולה,—מדינה שלמה!... נפשותיהם הנלאות נחו בה ממצוקותיהם ויסוריהם הקשים. שני המשוררים, דוד בן פנחס ושלמה כורסן הרי התחילו שם לחבר את שיריהם הארכים ע"ד הארץ הקדושה והנפלאה, ששתי עדות מישראל הולכות ומתקרבות אליה! שם שרו המשוררים!—

אחרי שעול חזק, שתקף את רמה גם אצל חלונה, היא צנחה עיפה על משכבה, התכסתה במעיל ישן מעל לראשה וסגרה את עיניה.—היא מתאוה לשנה, למנוחה, אבל הזכרונות הנגררים מאליהם אינם נותנים מנוחה, אינם נותנים להרדם.

לוחות העץ שהתגלגלו בחצר ושהשתוקקה להן בשביל להכין משכב לסעדיה, רק לסעדיה...

הגברת הבינה לרעה ונתנה לה את הלוחות בלכתה אז הביתה.

— ברוכה, ברוכה תהיי!—הביעו שפתיה לגברת בהכרת תודה, והגברת לטפה על לחיה ותאמר לה בחיוך, שאם רק חרוצה תהא, אז תקבל ממנה מתנות עוד טובות מאלה הלוחות.

— בחייך, יאריך השם בימיך! — ענתה על חבת הגברת ותסתלק ממנה בזריזות. ובנשאה אז את הלוחות בצבצו כבר ההרהורים ע"ד ארון, שלחן וכסא...

ובחדרה היא עבדה ביום ההוא בענג מיוחד.—סידה תחילה את הקיר ששם קבעה מקום לספה. העבירה בחלק הקיר התחתון קו שחור של פיח מערב בסיד, כמו שעושים בבתי החוג'ת.—

וכשהתקינה את הספה ופרשה עליה את שמיכת המוכין החדשה, אשר סעיד קנה אותה בשקל אחד בעיר, היא התחילה לתקן לו כר מנוצות של תרנגלת שצברה אותן במשך כל הזמן. עטפה היא את הכר בחלקת ארג ורד שחתכה משמלתה. חבל היה להפרד משמלה זו, אבל כלום קשה קרבן קל זה בשביל סעיד שלה, החביב שלה?—

„כחוג'ה ממש ישן החביב!"—הרהרה אז מתוך מלאכתה, כשנפשה צללה בים של תענוגים... מאין התגלגלו אז על שפתיה חרוזי השירים—על גאולתם ופדות נפשם מארץ טמאה, והודיה לשם על הביאו אותם לארץ טהורה, יפה, נעימה? הרי כמו אצל הזקנה חממה, ככה נבע גם אצלה מעין השירה! נבע ותאר גם את שמחת סעיד במצאו ספה יפה זו להסב עליה, תאר מה יפה יהא הקדוש שלו בליל שבת זו ומה יפות תהינה זמירותיו...—

הוי, מי מלל, שסעיד יובא חולה מסֻכן מן השדה ולא יתענג יותר על החיים?—הוי לנפשה, הוי למזלה הרע!...

אחרי בכיה ממושכה תקף שוב את רמה שעול חזק. קשה לה השכיבה ותחזר לשבת אצל חלונה, כשהיא נושמת בכבדות

„מרובה, מרובה!" היתה חוזרת בלבה. ולמה להם כל השטותים הללו?... מה איכפת לאדם, כשהוא ישן לו על מחצלת יפה ונקיה, וחדרו ריק ומרוח?—הרי תענוג הוא!

ולא עברו ימים מועטים וקרה הפלא!—היא בעצמה התחילה להרהר כיצד לרכש אי אלו דברים להכניסם לחדרה הריק. כיצד להפטר משכיבה על מחצלות ולרכוש לוחות בשביל ספה לשנה, לרכש ארון קטן, כסא, שלחן...

ומצבם אז הלך וטוב אחרי שנזדמנה עבודה לסעדיה אצל חוג'ה ברנס, אשר נתן לו דירה בחצרו וירקות מגינתו. זוכרת היא את כל הטוב שנהנו ממנו, מן הגן:—בצלים, שום, צנון, פול וגזר! מה עוד צריכים היו?—קמח לפתות לכל ימי השבוע ונוסף לזה צואר או רגל של פרה לשבת ותו לא!... בגדים יפים, יפים הרי נתנו החוג'ת, מכף רגל עד הראש לבשו אותם. והשכר שלהם נצטבר ונצטרף לנפוליונים שלמים,—מה חסר להם?

אבל היא לא ידעה להודות להשם כהוגן! יש שעלתה התמרמרות קשה על לבה והיא בכתה בחשאי על אבדן ילדה היחיד שאין תמורתו. וחטאה היא להשם, חטאה!... ויודעת היא שאלמלי קבלה את יסוריה באהבה, לא היה השם מתרעם ומעניש אותה בענשו הקשה!

הוי סעדיה, כבודה והדרה! הרי הלב היה מתמוגג מתענוג, כשהתלמיד חכם שלה, בעלה, עטרת ראשה, היה משנן על למודו בנגונו היפה והצלול! סבורה היתה ברגעים המתוקים ההם שכל מלאכי השרת קופצים ואומרים אחריו שירה... הוי למה לקחו השם ממנה? למה נטלו מן העולם היפה הזה בלא עת?

ויום חליו של סעדיה מבצבץ בזכרונה:—זה היה בערב שבת. היא מהרה לגמר את עבודות הגברת, בשביל שתקדים ללכת ולסדר גם במעונה.

גם באותו יום, כמו כל השבוע ההוא, התאוננה באזני הגברת על הצנה שחודרת מתחת למלט בשכבה על הרצפה, ותתכון לאותן

ובין תקוה ופחד היתה רָמה מוטלת חדשים שלמים עם שעולה, וכאב בצדה ועם יריקת דם בסוף ימיה.

ביום ה„יארציט״ *) של סעדיה הורע לה מאד, התעלפה היא פעמים אחדות וכבר אמרו באותו יום נואש לחייה. אבל הם נמשכו עוד יומים ביסורים קשים.

ובמותה התאבלה עליה כל השכונה, והנושאים אותה משם לבית העלמין הרהרו: „חבל על האי שופרא, שקללת בעלה הוציאה אותה מן העולם!״—ועיפים ונוגים הורידו התימנים את האלנקה על אדמה טחוחה אצל קבר הפור בשביל רמה סמוך לארז גבוה וחסון.

---

*) התימנים כותבים מלה „יארציט״ ממש בתבנית זו ומפרשים אותה ככה: יום אסוף רגלי צדיק, ינוח טוב! המחברת.

ופניה עָוו מיסורים. פתאם בצבץ לפניה סעיד ברגעיו האחרונים. — עם עמוד השחר הוא העיר אותה:

— ולדה, יא ולדה! — קרא אז בקול רפה, שנדמה לה כי מהארץ הוא יוצא. היא נרתעה אליו בפחד ותזדעזע. — פניו חורים, חורים ומעיניו האיומות כאלו נשקף כבר מלאך המות, אלא ששפתיו עוד נעות בלחש... היא גחנה ותט אזנה.

— יא ולדה! — רטטה לחישתו, הגיעה שעתי ואני הולך למות!... לתקופת השנה את תבאי אלי, ולדה... הלא תבאי?... לא תנשאי לאחר?...

שעול עוד יותר חזק תוקף כאן את רָמה ואתו חוזרות הדקירות שבצדה השמאלי והיא מתחילה רוטטת בחששיה. —

. . . מה זה? — המות?... כלום באמת סעיד קורא אותה והשמים חתכו את גזר דינה למות? — — —

היא צונחת על משכבה באין אונים, בוכה ומתחננת:

— אנא קחני השם! נטלני מהר ואל תאריך ביסורי!

כובשת היא פניה בכרה הקשה ובוכה, בוכה מרה.

ואחרי שעה קלה כשהשתתקו מעט עצביה, סר גם פחדה הפתאומי, ודעתה התחילה מתישבת עליה:

— — — וכלום אכזר חס ושלום היה סעדיה שלה?... או השמים רחמים אין בהם, שיטרידו גם אותה מעולם יפה זה?

ורמה מתארת לה ברממת הלילה את כל אותו היֹפי שעיניה לא תשבענה ממנו ביום: — כאן יער העצים הגבוהים, הזקופים; אחריו משתטחים הכרמים והשדות הירקים; ושם, הלאה, — עדרי צאן ובקר הגולשים מן ההר, ושוב חוזרים ועולים בחולות...

והתיצבה פתאום מול עיני רמה, — פדיה, שחורת התלתלים! — יתומה קטנה זו, שברצונה לאספה אליה, — הרי כה נחמדה, כה זקוקה לרחמי אם!... ורמה מחליטה: „לא! לא יתאכזרו השמים ולא יוציאו עליה את גזר דינם הקשה!"...

* *
*

ומתאמץ לזכר — מה היה אמש? דומה שישן מתוך בכיה. כן, זהו זוכר! אבל למה הוא בכה, למה?—

ופתאם הוא נרתע ממקומו, כאלו עקצו נחש. כל האסון שאירע לו קם נגד עיניו: — הרי שם במושבה היפה ההיא עם הפלטרין הגדולים על ההר היו אמש הקדושין של הולדה, של אפיה!... — — —

— הוי ולדה, יא ולדה!—מתפרצת גניחתו של מוסה—האפשר הדבר, שאַת מקֻדשת לאחר ולא למוסה הלוי, בן דודך, אשר עשר שנים רצופות נשא אותך בלבו, ואשר חזה את כל עולמו רק בך, רק בך, אוהבה?! — —

עם יסוריו הגדולים שבלב התחיל כאן מוסה מהרהר באותם החיים המאשרים שעברו עליו בקרבת אפיה.—

הרי קטנה, קטנטנה היתה הילדה בבואו לדודו טביב לחדן. שם! גם הוא לא גדול היה כשברח יתום ובדד לחדן מהג׳לג׳ולים, אלה המריבות התדיריות של אחיו ובני משפחתו, לא התחיל עוד אז להניח תפילין.—

הוא התקשר תכף לבת דודו. נדמה לו שמצא בחדן אחות קטנה וטובה, והוא בחבה התחיל לטפל בה בכל זמן פנוי מעבודה. הדודה היתה חולנית ושמחה שיש לה עזרה בו.

ומבצבצת לִפני מוסה תמונת אפיה, כשהיא גדלה ותהי לנערה זקופה ויפיפיה מאין כמותה בכל הסביבה... זוכר הוא שכל מעשיו התחילו אז להיות מכֻונים למטרה אחת: — למצא חן בעיני הילדה!... בלמודו, בעבודתו ובפרקמטיא שלו — בכל היתה קשורה היא, רק היא.

יוצא הוא, למשל, אל השוק בערב שבת. מוכר סחורתו ומיד חושב ע״ד השבת של הדודה; ולמען עשות נחת רוח לאפיה, הוא קונה תרנגלות או ביצים או בשר כבש ומביא לדודה לתקן להם שבת.

לילדה הוא מביא במטלית צבעונית גרעינים וצמוקים, מניח בלי דבורים את מתנתו לפניה, והיא מעיפה עליו מבט של חן ושל רצון, אשר ממלאהו חדוה אין קץ ומכנים בו כעין נשמה

ג׳לות!

מתוך שנתו הרגיש העלם התימני כיצד אותו השרץ זוחל מעל ראשו על גבי פאתו הארכה. הוא תפשהו בכעס והטילהו לעבר הקיר השני, וכשישב בעינים סגורות על משכב השק הבלה, התגרד בפאתו בבחילה, כאלו עודנו מרגיש בה את עקבות השרץ הנתעב.

... חלדים, חלדים ממש הם העכברים בכאן! — מקפצים על ראשך ומכרכרים כשדים ואינם נותנים לנוח אחרי עמל הרב של יום תמים. — הוי ג׳לות, ג׳לות! — מתרעם מוסה בלבו, וממשמש בידיו הגסות את עיניו, שנפתחות בקושי.

בפנה על רף שחור מעשנת עששית קטנטנה, שהוא שכח לכבותה אמש. האור הקלוש נופל על גופו העטוף מחציו ומטה במטלית כהה, מזוהמה; מבין קרעי מעילו מבצבצים מערומי גוו השחור. טליתו שהתכסה בה צנחה ומונחת לרגליו על הקרקע הטחוב.

לצדו נמשכת מחיצת קרשים נמוכה. מעבר למחיצה נשמע קשקוש שִני סוס בלעסו את השעורים הבלולות בתבן. בועט שם הסוס ברגלו מרב שובע, ומוסה מקנא בשכנו: — הלה מוצא הכל מן המוכן אחרי עבודת היום, והוא, בר נש העלוב, מי דואג לו, מי משגיח עליו? — —

מוסה חש כאב חזק בלבו, כאלו עלוקות נאספו שם ומוצצות את דמו. דומה שאיזה אסון אירע לו, אלא שהדבר לא ברי לו; סובב ראשו סובב והוא צונח על שקו, רוצה להרדם ואינו יכול. העלוקות שבלבו נוקרות ועוקצות בלי רחם. מוסה מקמט את מצחו

לצדוק בן יחיא עלתה חתונתו ברחבות עד חמשה עשר נפוליונים! חמשה עשר נפוליונים אשה אחת! — הוי ג'לות ג'לות!..

ומהרהר מוסה אילך בעוד יסורי גלות שבכאן:—הרי חדש אלול הגיע, ממשמשים החגים והוא ימק במארה אפלה זו בלי בשר, בלי מרק, בלי תרנגלת! הכל יקר, הכל!

הוי!—נאנח מוסה—היכן הן הכבשות השמנות שבתימן?.. הרי חמשה עשר כבשים ושבע פרות ושבעה שורים היתה העדה העשירה שוחטת לכל חג ומועד ומזמינה אליה את העניים מן הסביבות!

כן! — בתימן אפילו העני שבעניים נהנה ביום חג מכל טוב, וכאן ממה? — מפתקא של פחות משוה פרוטה שנותנים לעני! רק המיחסים שבעניים מקבלים מתליק! הוי חרפה: עשירים כאלה— ופתקא נדבה!

ואנו, העובדים, כלום מצבנו יותר טוב כאן מהחוזרים על הפתחים? לך עבוד להם עבודת פרך בשני בשליקים ליום!.. ואם יקרה לך, שקשה עליך העבודה, ואתה רוצה לנוח קצת, מיד קולטות אזניך כנוים יפים: סוס, חמור, פרא אדם!—מה אכפת להם לאדונים הללו?—הריהם יושבים כבני מלכים בפלטיניהם ומתענגים על כל טוב: בשר וביצים, חלב ויין! ישמן ישראל ויבעט!

ואלמלי ידע קודם, שהוא, מוסה הלוי, יהא עבד נמכר לאחיו —לא היה זז מתימן! ויחזרו לו החכמים אלף פעמים שארץ זו קדושה וטהורה וכל המת בה פטור הוא משבעה מדורי גהינום, הוא לא יחדל מהתחרט על זה שהלך מתימן! כי מה לו גהינום מה לו גן־עדן, אם הוא עבד נמכר לאחיו ואין לו כלום משלו, אין לו כלום כלום, כלום!

ומוסה מקלל את הגוי המושלמי שחזר מירושלים לתימן ובספוריו הנלהבים העיר את העדה הישראלית לזוז ממקומה. על דבריו גרידא סמכה זו ונוע התנועעה... עוד זוכר הוא היטב את דברי אותו המושלמי: —

„ארץ טובה, יפה יש לכם סמוך לים רחב וגדול! ההרים והבקעות שבה נוטפים יין ושמן טוב, הנשלחים לכל מדינות הים...

יתרה, שלא מסתלקת ממנו גם בבית המרחץ גם בבית הכנסת להבדיל. וכשהוא שב עם הדוד מבית הכנסת אחרי קבלת שבת מלכתא, נדמה לו שכל העולם רוקד לפניו מתוך אותו המבט הנפלא של הילדה...

לפעמים מזדמן לביתם עובר ארח והוא הראשון שמפנה לו בכבוד את משכבו ומכסהו בטלית המשי שלו. הם מתחרים בדברי תורה בשעות הפנאי, וביום שמתכונן הארח ללכת, הוא מעניקהו לעיני הילדה חצי רְלָיָה, ומלוהו בברכה והולך לעבודתו.

בלילה כשהוא שב מהחשל עיף, היה מוצא לפניו תדיר ארחת ערב מתקנה, ועד שהוא גומר את ברכת המזון ופרק בהלכות שחיטה, הילדה כבר ישנה. הוא שומע את נחרתה הקלה מעבר למחיצת מחצלות. „תערב ותמתק שנת הקטנה!" מברך הוא אותה בלבו וגם הוא שוכב ומתנמנם עד אשמורה הראשונה, שאז היה הדוד מעיר אותו ללכת לבית הכנסת לתקון חצות.

הדוד טביב הרי כאב ממש היה לו בימים ההם, וכשהוא, מוסה, היה מרמז לפניו על אפיה, היה הדוד לוחש:

— אך כסף, די כסף תצבר, ולדי!

האמנם אך שקר, שקר היה כל זה?—ומכאן ואילך ימשכו חיים חשכים בלי תקוה, בלי אור עיני הילדה?.. הוי — מה היה לו, מי עולל לו ככה? —

ונושך מוסה את שקו הנאלח ולוחץ ראשו באבני הקיר המפחמות.

מתוך יסוריו מבקש מוסה את סבת אסונו, ומוצא שרק ארץ ישראל אשמה, רק היא!.. אלמלי באו לכאן היה רוכש את אפיה בתימן בבוא לה עת דודים, באותו הסכום שנצטבר אצלו ושהתבזבז להוצאות הדרך! הרי שם משלמים שני נפוליונים בעד ילדה הכי טובה וחסל! וכאן—איזה אסון!—עד עשרה נפוליונים כבר מגיע הדבר, ואין להשיג בשום אופן בת טובים בסכום פחות מזה!.. ועוד נוספות עליך הוצאות החתונה המרובות עם בגדים ושמלות לכלה, מכסות וכרים וכלים,—מי עשיר יכול לכלכל כל אלה?—

עם עמוד השחר קם מוסה להתפלל ובלבו גמורה ההחלטה לנסות את מזלו במדינות הים. לשם זה הוא ילך ליפו, היום או מחר ילך ויחקר אצל התימנים דהתם ע"ד אותה השמועה המתהלכת ביניהם, כי ישנה מעבר לים מדינה נפלאה אחת ורוסיה שמה. במדינה ההיא יושבים מאה רבוא יהודים טובים ועשירים, אשר אוצרות קרח טמונים להם, והם נדיבים בני נדיבים, שפורשים צדקה לעני שני נפוליונים, נפוליון אחד ולא פחות מחצי נפוליון בפעם אחת!... נמנה וגמור—הוא יפליג בספינה וילך לארץ הפלאות ההיא!

אבל מתוך תפלתו נזכר מוסה שאליה זו קוץ יש בה! דומה לו שאמרו, כי נסיעה להתם עולה שמונה נפוליונים!—היתכן, היתכן כדבר הזה?

ושוב אוכל הפקפוק את לבו:—אם חס ושלום אמת הדבר, מה יעשה אז? מה יעשה? כיצד ישאר כאן ויראה באבדת עולמו בלי בית, בלי כלום והעיקר—בלי שום ילדה? — —

והעבודה זו שבכאן, הוי, כמה הוא שונא, כמה שונא אותה!— יום יום רוצה לך אל הכרם או אל הפרדס, או בצוק רגליך בחמר ובלבנים,—כלום לא עבודת פרך היא זו שהעבידו את אבותינו במצרים?—

ומלא תמרורים נטל מוסה את ידיו לסעדת הבקר. ישב הוא לו תחת אחד האילנות, המסתעפים קרוב לארוה, ישב ולא הרגיש בתנועה שבחצר, לא הרגיש בשכנו, כשזה עומד כבר רתום בעגלה ומחכה לצליפת השוט למען הסתלק מן החצר. מוסה לועס לו את פתתו הקרה בלי תאבון, לועס ולוגם לגימות קלות מקֻמקמו השחור.

פרח עוף על האילן, קפץ מענף לענף וצפצף בעליצות. מוסה זוקף ראשו, נועץ עיניו בענפים ומחפש את השובב. קרני שמש רכות ולטיפות הצליפו על עיניו, חדרו (בחמימותן) אל לבו ורככו את המרירות שבו.

בשמשות חלונו הפתוח של בית החוג'ה ראה מוסה פתאם שמש זהב שניה המתיזה נצוצות מסביב. והרי גם כאן, כאן בפח הדבוק אל חור מארתו, מצטחקת השמש בעגול כספי!

נחת רוח גדולה משתפכת לאט לאט לתוך אבריו הכבדים

יושבים שם אחיכם בבתיהם־פלטוניהם בטוחים מכל אימת המלכות. וכשיוצאים אל שדותיהם וכרמיהם, רוכבים הם על סוסים אבירים, כשפניהם מפיקים עוז ובטחה.—הרי כל טוב אדמתם משתטח לפניהם: החטה והשעורה, הגפן והזית, הרמון והתאנה.—ומדוע אתם יושבים בארץ נכריה ואינכם נספחים אל אחיכם, האומרים לבנות את הארץ, אשר אללה הבטיח לתת לזרעיכם?"

וזוכר מוסה את התקוות הטובות, ששעשעו אותם בלכתם לכאן:— בארץ ברך השם הם יראו חיים טובים! ישבו כל הימים על התורה ועל עבודת הבורא; ישתתפו ברבוי תפלותיהם בבנין המקדש העתיד לקום מהריסותיו, ואחיהם שהתאזרחו בארץ בודי שיכלכלו תלמידי חכמים שכמותם בכל טוב, בכל טוב!...

כן, הרבה מחשבות טובות הם הגו בלבם, אבל הקב"ה לא רצה לצרף אותם למעשים!...

וסובב ראשו של מוסה, סובב. מן השק הבלה נודף ריח של טחב והוא מצטמצם עליו, כובש בו פניו ומתאמץ לגרש את ההרהורים הרבים שבלבו.

פתאם הוא התחלחל, קפץ ועמד על רגליו.—לפני עיניו קמה אפיה בכל יפעתה... הריהי צועדת זקופה ורעננה אצל ארוסה החסון!... הלה לבוש שחורים כחוג'ה גדול... עיניו נוצצות ופניו מבהיקים מרֹב אֹשר!...

מתכוץ כאן לבו של מוסה ודופק, דופק. כן, הוא ראה אותם אמש בלכתם מן החופה!.. מתחת ההינומה הדקה ראו את עיני אפיה כשהן מורדות ונעוצות בפרחים שבידה. הוא רק העיף מבט עליה ועליו וימלט...

רץ הוא בלילה כמטרף דרך שדות וכרמים וכפרים עד בואו הנה, למארה זו, וכאן כבה אשו בנחל דמעותיו...

ותוקף כעס גדול את מוסה. הוא קופץ אגרופו כאלו אומר להכות את מן דהו ומתוך חרוק שנים הוא מסנן עם קצף שיז מפיו: —עשרה נפוליונים שלם עבורה הנבל,—עשרה, עשרה, עשרה!...

פעמים.

הסודר השחום שעל ראש טוביה, תימנית צעירה, גוצה ושחרחרת, פתוח לארבע קצותיו והוא מתבדר למטה ומתלבט בשולי השמלה הורדה של שבת, שהיא לבשה לכבוד לכתה ליפו שלשום.

עיפה טוביה ורצוצה עתה בשובה משם ונוגה היא נגררת אחרי מלוה, תימני גבוה ורחב עם פנים בריאים ועינים קטנטנות. לבוש הוא חזיה מהֻפכת ופרומה, אשר משמשת לו מעיל למכנסיו המטלאים, זוג נעלים קרועים, קשורים במשיחה ומתלבטים על כתפו. תרבושו המפֻחם מכסה רק חלק קטן מראשו המתֻלתל ומראהו כלו היה מטיל אימה, אלמלי העינים הקטנות הללו, המביעות טוב לב.

הוא פוסע במהירות וטוביה מפגרת בדרכה.—לוחץ לבה, רגליה כואבות והיא צועדת בקושי ומתחילה חוששת שתפל כאן לרגלי החולות.

יחיא, יא־עמי, חכה מעט!—קוראת לו טוביה בשארית כחה מרחוק.

הוא הפנה שכמו, עמד עד שהיא נגשה אליו ויקבל ברצונו הטוב את בקשתה לנוח קמעא.

הם ישבו על הר החול, שהבהיק מול פני השמש בגלי זהבו המתפתלים וזוחלים חרש למטה, אל הסוף שעל פני המעין הסתום. הסתכל יחיא במשחק זה ופניו נהירין כשיחד עם גרגירי חול יורד רוח לטיף מן הים.

וטוביה, — היא כבשה פניה בחול, שתקה, ופתאם התפרצה בבכי.

של העלם השחרחר, והוא יחד עם ברכת המזון, מברך את המקום ברוך הוא על עולמו היפה שברא.

וכאן חוזר מוסה מדעתו מבקש עשר בברכי הים.—מוטב שיעבד כאן ולא ילך ולא ינוע! השם ירחם! — — —

—יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך!—ממלמל מוסה בנטלו את מעדרו ואת טליתו, ומסתלק בזריזות מן החצר.

ובדרך בין הכרמים מבצבצים בלבו הרהורי תקוה: — אפשר שהאדון לא צחק כלל כשאמר לו שלשום בחיוך:

— הלבנים הללו, שאנו מטפלים בהם, הם בשבילך מוסה! אני רוצה לתקן לך חדר יפה.—

האמנם? הנכון הדבר? ואם כך, שמא גם ילדה יזמין לו השם, ובזול? הרי יש לו שלשה נפוליונים... עוד אחד ועוד אחד והריהו מתקן לו עזר כנגדו אם ירצה השם!..

וכאן מבצבץ עוד רעיון מלבב אחד במחו: — שמא יקח את אותה היבמה הקטנה, שלפני ימים מועטים באה עם קרוביה מעדן? בחדש אדר ראשון נשאה הילדה והוא, בעלה, מת בניסן!—מסכנת!...

אבל מדוע פוסלים כאן התימנים את התרה להנשא, שנתנו רבני תימן?—מתמרמר מוסה,—הרי אחי בעלה מקטנותו מסור בידי הגוים והוא מושלמי אדוק בכל נפשו ובכל מאדו,—באיזה רשות אוסרים את הילדה,—באיזה רשות?

ולבו מתחמץ על עוות־הדין של התימנים ביחס ליבמה העלובה. מוסה מהרהר, מהרהר בה, ונותן אל לבו לנסע עמה לחג העצרת ירושלימה אצל קרובו אברהים סליה, למען שזה ישתדל אצל הרבנים דהתם להכשיר את התרה.

ואז, אז, — מהרהר הוא ופניו מבהיקים — אז יקח את הקטנה לאשה!—האח מה טוב, מה נעים!—ומוסה קופץ משמחה.

הוא מתקרב מתוך פסיעות מהירות אל מקום עבודתו. מעדרו על שכמו וטליתו מופשלת והוא פוסע ומרנן בחדוה:—

„וילך איש מבית לוי, ויקח בת לוי"...

עוד הגט בידי הרב והיא בוכה וצועקת כמטרפת על האסון החדש שאירע לה.—היאך? מימון גרש אותה, בעת שהיא כה אוהבת אותו, עד מות אוהבת? והגיר ההוא שהיא תקח מן הרב יפריד אותה ממנו לנצח, לנצח?...

סבורה היתה שדעתה נטרפת עליה והדוד שלה התל בה, צחק לדמעותיה ואפשר שבלבו שמח על המקרה למכר אותה שוב, אבל לדאבונו נפסל הגט ע"י הרב. הלה עין בו טרם מסרו אותו לידה ומצא את פסולו בזה, שמימון חתם עליו ביום השני לכתיבתו.

הדוד פנה אז במכתב לאחד הרבנים התימנים שבירושלים ובקש שישפיעו על מימון לשדר גט אחר לאשתו היושבת עגונה. תשובה על מכתב זה הגיעה אחרי חצי שנה ממימון עצמו ותשובה זו הפיחה בה רוח חיים חדש.

מימון כתב, שהוא מתחרט בעיקר על הג'ט ואם הלה פסול, הוא רואה בזה אצבע אלהים. לא רצה השם כי המזבח יוריד דמעות על מימון כהן, בגרשו את אשתו הראשונה... וסים הוא את המכתב בדברי תנחומים:—הוא מקוה שעוד יפגשו וישבו יחד בעזרת השם...

ושנה רדפה שנה והיא ישבה וצפתה מאין תבא העזרה. קשות היו השנים העגומות ההן! היא התפרנסה בדחק מקליעת סלים. כל הימים גוחנת על עבודתה ובלילות, — הוי איזה געגועים נוראים היו תוקפים אותה!... רואה היא בחלום את מימון שלה, ודומה שהוא רומז וקורא לה. היא מתפרצת אליו ומתעוררת בצעקה. לנום אחרי זה אינה יכולה יותר, תוקפים אותה היסורים והכאב שבלב והיא הולכת ומתמוגגת בצערה.

ופתאם בקע האור בחייה האפלים: — העדה התכוננה לעליה לארץ ישראל! הדוד נוטל גם אותה ולאשרה אין קץ.—הריה נוסעת לאותה המדינה הנפלאה אשר מימון שלה נמצא בה, — מי ידמה ומי ישוה לה?

הוי מי חשב אז כי עוד יגרע מזלה ואסון חדש יבא עליה לאבד את עולמה?...

— אל תבכי, יא ולדה, אל תבכי!—משדל אותה יחיא—בודי רצונו של הקב"ה היה בכך שתפרדי מבעלך, ואת, ולדה, צריכה לקבל את הדין מבלי הרהר אחריו!

— לקבל?... אבל כלום יש צדק בדין זה, שיוריד את חיי שאולה?

— הסי, שטיה, אל תפתחי פיך לשטן!—גוער בה יחיא בנזיפה.

צללים קלושים יורדים מן ההר וזוחלים ישר אל השדה. חטה צנומה עומדת כאבלה ובחשאי כופפת ראשה מול הרוח המתלהלה בשבלותיה העלובות.

שמאלה משתטח שדה שממומין. גם הלה צנום ורזה ואבל, כאלו רוצה להסיח את מר לבו: לא הוא אשם במראהו הכחוש, אלא שכנו הרע, החול, שמדלדל את כחות הקרקע מסביב! — —

ההולכים ירדו מן ההר, וימשיכו דרכם הלאה בשביל הצר שבין החולות והשדה. יחיא אינו ממהר יותר בהליכתו, אלא פוסע לאטו לצד טוביה וזוקף אזנו בהתענינות לספורה, שהיא סחה מתוך התרגשות:—

ילדה קטנה היתה בעת שדודה מכר אותה לבן אחותו, למימון. מתחילה היא לא אהבה את הנער ותבך בחשאי על הארוסין שלה, אבל מה היה לה לעשות, ליתומה עזובה בלי אב ואם, שהדוד אספה ברחמיו?—כלום יכלה להתנגד לרצונו?

אחרי חתונתם התחיל לבה גם בו, במימון, וכשגדלה נקשרה אליו באהבה לאסונה... כן, זה היה האסון שלה, הואיל ובו נכנסה כבר רוח השטות לנסע לארץ ישראל! רצה הוא אמנם לנטלה אתו, אלא שהיא מאנה בחששה מפני עולם זר, מפני מדינת ים כה רחוקה, רחוקה מתימן! וכלום היו אז עולים לא"י כמו האידנא,— עדות, עדות של מאות אנשים? הרי אחד היה מימון בעירם שהתעקש ונסע.—

נסע הוא לכאורה על מנת לחזר, אבל לא עברו ימים מועטים והוא שלח לה את הג'ט ע"י שדר שחזר מירושלים.

וכשחלה מימון היא התחילה מסתלקת בכל שעה, בכל שעה מבית גברתה, עוזבת את כל העבודות ורצה לבתי התימנים, למימון שלה; עושה לו מים חמים, מניחה תחבשות קרות על ראשו כפי מצות הרופא, מגישה את הרפואה שנתן לו... והן, התימניות שבבית, מקללות אותה, מחרפות ומגדפות בלי הרף.

— חצופה שכמותה, — גרושה מכהן ואין לה בשת הפנים להכנס לד' אמותיו ולשמשו!—חורקות הן שִׁניהן עליה.

והדוד גם הוא מתרעם ומתכעס ואלמלי הבושה בפני האשכנזים היה בודי מכה אותה ומגרשה ככלב מן הבית.

ואחרי היסורים הללו שהיא סובלת אצל התימנים היא ממהרת לגברתה ולעבודתה; אבל הגברת אינה מראה לה את פניה הצוחקות, ויודעת היא טוביה, שחטא חטאה נגדה בעזב עליה את עבודות הבית ולבה מתפלץ מבושה ומצער.

היא עובדת ובוכה. בוכה עד שהגברת סולחת לה ומתחילה להפיג צערה בדברי תנחומים, שאם דבר משפטה יבא לפני הרב דיפו, הלה בודי ובודי ימצא לה התר!—ויש שהיא האמינה לדברי תנחומים וקותה...

ועתה הוי לנפשה, הוי לחיה!... הרי הכל הכל נאבד, נגמר!— את מימון הכריחו לגרשה היום שנית, לגרש פעמים את אשתו, שהוא כה אהב!... הוי השם! הרי רק למות נשאר לה כעת, שאולה לרדת ותו לא!— —

הגיעו טוביה ומלוה עד רחוב המושבה. היא מקנחת בקצה סודרה את דמעות עיניה, ובלב דופק ורגלים כושלות מתרוממת בהר בין צללי התותים ומתקרבת לבית גברתה.

נכנסה, צנחה בפרוזדור על כסא והתפרצה בבכי הסתרי.

שני ההולכים הגיעו עד גבול המושבה ונכנסו בין כרמיה. גדרי הצ׳בר הגבוהים עכבו מפני הרוח המערבי ולפיכך גדל כאן החום מאד. נוטפת הזעה על פני טוביה, נוטפת והיא בקושי פוסעת בתוך העפר העמק. שתקה היא שעה קלה עד בואם בצללי אקליפטוסים גבוהים וכאן התחילה שוב סחה: —

— — — מלאה היתה רגשות של שמחה ברדתם על חוף יפו. היא רצתה תכף ומיד לנסע למימון ירושלימה, אלא שהדוד עצר בה.

— חכי מעט, ולדה!—אמר בחשיבות,—אנו נודיע קדם למימון את דבר בואנו, ואם הוא עדין לא הסיח את לבו ממך, בודאי לא יאחר מבוא לכאן.

וכך היה. בערב שבת הראשונה התיצב מימון לפניה בכל יפיו... היא אמנם לא הכירתהו בהיותו לבוש כחוג׳ה ממש—בגדים נחמדים עם שעון ושרשרת בחזיתו. נבוכה היא עמדה ובכתה משמחה והוא הביט עליה בעינים כה טובות, מלבבות, עד שנפשה יצאה באהבתה... הוי, אב שבשמים, מדוע הפריעו אנשים רעים את אשרה?...

„כהן, גרושה!" קטרג השטן. אבל איזו גרושה היתה אם הגט הראשון היה פסול מעיקרו והיא לא קבלתהו אפילו? ומדוע אסורה היתה למימון, מדוע?

רוצה יחיא להראות בקיאותו בתורה ולבאר את צדקת הדין, אבל טוביה קובלת:

— לא, לא!—אין צדק בדין ואין בו רחמים!... כלו הרחמים בשביל אדם שנולד בלי מזל!

וטוביה סחה אחרי כן איך שהשפיע כל הדבר על מימון.— מתחילה הוא צחק—היאך? אשתו אסורה לו? וכשראה כי באמת ובתמים שמים מוקשים על דרכו הוא התרגז וקצף וכעס עד שנפל חולה בבית הדוד.

הם כבר גרו אז במושבה והיא מצאה לה את המקום אצל גברת חוין, זו היפה, הנחמדה והטובה לה מאם.

ארבעה ימים וארבעה לילות כבר עברו! הוא אז חכה לה בערב בסימטא הגדורה שטה פורחת. הריח החריף של הפרחים הקטנים והסגלגלים, הטיל כמו שכרון עליו. סבב ראשו ונפשו כלתה למזל שאחרה לבא. הרבה הוא להרהר אז בשאלה, כיצד להבטיח את הקשר עם מזל, שלא ינתק? ונתן אל לבו להציע לפניה לקרא שני עדים ולקדשה לפי שעה, כמו שנהוגים לעשות בתימן, בעת שאיש רוצה להיות בטוח, כי אחר לא ישלל את ילדתו ממנו...

הוא החליט לשאל את פיה באותו ערב ואם תסכים לזה, הוא, יקדשה לפני עדים בעדי של אמו, שני חרוזי האלמוגים המחברים בקשורי כסף והביונות כסף באמצע; ותאר הוא בלבו מה יפה יהא העדי, כשהוא יענד את צוארה הדק והצח של מזל...

בהריחו בתאוה את ריח פרחי השטה, שמלל בין אצבעותיו הוא נבהל פתאם למראה מזל, שנגשה אליו עצובה וחורת מאד.

— מה אירע לך, יא נשמה? — שאל אותה במבוכה, והיא כבשה את פניה בקרקע ושתקה.

— הגידי, יא אוהבה, הגידי—מה קרה לך? אפשר שהגברת פגעה בכבודך, או שמא חשה את בראשך?

— לא, יא עיני, לא זאת!—ענתה הפעם מזל ותגלה מתוך דמעות את כל מר לבה.—

אחיה שבא אמש מיפו אים עליה, שאם תכנס לחפה עם תימני, הרג יהרג אותה! „ספרדיה מיחסת אל נא תשפיל את כבודה!" — חרק האח את שניו. ונודע לה שברעתו להשיאה לכלדרון, סוחר ארג ביפו! רוצה הוא, האח האכזר, למכרה להזקן העבה והמכֻער ההוא!...

ומזל בכתה, בכתה מר והוא עמד נבוך ולא ידע במה לנחמה. היא מתוך התרגשות ודמעות סחה אילך על חיי אחותה היחידה. — גם הלה אמללה וגם אמה שרואה בצרת הבת! גיסה שבתאי חלה אשתקד במחלה ממשכה ועד היום אין באפשרותו לעבוד ולהרויח מה שהוא. מה לעשות? התחילה פרידה המסכנת

ג'וי קדוש.

במושבה שוררת דממה אף על פי שהשעה אינה מאחרת ביותר,— עשר דפיקות השמיע הארלוגין דרך אחד החלונות הפתוחים.

הירח טובל ברום שמיו התכולים־כהים ומשדר למטה מבטים מלאי רֹך ולטיפות. לכאורה נחה דעתו של מושל לילה, בהסתכלו ממרומיו בפני רחוב יפה זה, המקשט בתותים עבותים וגנות פרחים, — ולפיכך כה נהירין פניו, נהירין.——

בולט לובן הבתים מתוך האפלולית הקלושה של צללי העצים; ענפי התותים עם טרפיהם הרחבים מְצַירים על פני הקירות כמו על בד צח ולבן.

ברחוב עובר זוג מטילים, ששיחתם החשאית מעוררת געגועים בלב העלם התימני היושב בדד על ספסל בין שני ברושים זקופים שעל יד אחד השערים.

— מזל!... איך מזלי? — לוחשות שפתי העלם והוא מבלי משים נועץ את עיניו בבית המואר שכנגד.

... זאת לא מזל מתהלכת שם בחדר ומגישה איכל לחוג'ה, שאִחֵר לבא מבית הועד? — חולפת השאלה כברק במחו של זכריה עוג'ן, ומיד הוא צוחק לשטותו.— הרי מזל רחוקה כעת ממנו, רחוקה! הריהי בעיר, בבית ההוא הקטן והנמוך שעל חוף הים! ——

זוקף זכריה את אזנו להמית גלי הים הבאה ממרחק, מעבר החולות; עוד יותר תוקפים הגעגועים את לבו והוא מונה בצער את הימים שלא ראה את מזל.

זוכר הוא שבעודו קטן מאד התקומם לבו נגד עול זה, ויחליט כי הוא מחיב להציל את אמו כשיגדל! את הרעיון הזה נשא שנים רבות בעמקי נפשו עד שיצא לפעולה בשעה שלא התכון אליו כלל. — —

שבת נחמו!... הוא ואבא וארבעה אחים חורגים קטנים ממנו, שבו מבית התפלה. אבא קדש על הכוס ואחרי אכלו לשובע את המדללה השמנה שתה עוד ספל יין ושכב לנום. אחרי שעה קלה הקיץ אבא ובראותו שבכורו יושב וחוזר לבדו על פרשת השבוע, התמלא חמה והתחיל נוהם:

— ריקא, מדוע לא חכית לי עם חזרת הפרשה? לא נאה לנבל שכמותך לחכות לאביו, לא נאה, כן?

נבהל הוא, נעץ עיניו באביו ולא ידע מה לענות.

— אינך עונה, שקץ נבזה?—שוב רעם אבא ונרתע ממקומו, תפשהו והתחיל מכה אותו באכזריות.

נסתה להתערב האם ולבקש עליו רחמים.

— יחרם אבוכי, יא כלבה! טולי וצאי כרגע מכאן עם הממזר שלך!—התנפל אבא עליה כמטרף.

אז הוטל גורלם: הוא ואמו ברחו בלילה ההוא מדגלה, עיר מולדתו הגדולה והברוכה בשדות פורים וכרמי חמד ומגמת פניהם מג׳יזה, מרחק ארבע שעות מדגלה.

זה היה ליל נורא! הם תעו בדרכם, ובבקשם מוצא טפסו הרים, גלשו בקעות כשרגליהם נתקלו באבני סלע, נפצעו וזבו דם, עד שנפלו באין אונים לרגלי צוק אחד וכאן נשארו מוטלים בפחד ואימה כמה שעות רצופות. סביבם יללו חיתו טרף ורעש הד ההרים...
הם הפקירו בלילה ההוא את נפשותיהם ביד השם ולא קוו יותר לראות את אור העולם! — — —

מקשיב זכריה רגע להמית הים ולשירת בדוי העולה מהחולות שעל גבול המושבה, מקשיב, ושוב נשקע בזכרונותיו.

תקופת חיים חדשה התחילה לו במג׳יז! אמו החלשה לא

לטפל בחיטות, יומם ולילה גוחנת היא על המכונה ופניה היפים הולכים וחורים, הולכים ודלים ומתכמשים, ובעודה כה צעירה כבר דומה פרידה לזקנה בלה! — — —

כשנפרדה ממנו מזל מתוך צער, נשבעה לו שבועת אמונים שלא תנשא לכלדרון; מוטב לה למות—אמרה—מהנשא אליו!—היא תסע לאמה וזו הטובה, הרחמניה תצילה מצרה, תצילה ותתירה לבחיר לבה...

הסתכל זכריה עג'ן מבין הברושים בככבים הרחוקים ובירח השט מערבה ובלבו בצבצו זכרונות נעוריו.

הרי אמו אשר נושאת אותו על ידיה לבית המדרש בפעם הראשונה כשהוא מתנגד ואינו רוצה ללכת... הרבי הגבוה בעל זקן גדול וריסי עינים ארכות ושחורות מטיל עליו אימה... המדרש הצר מלא הוא מלא פעוטים לעשרות, המופקרים בידיהם של עוזרי הרבי, העושים בילדים כרצונם.

הוא נמסר בחדר ליד אחד העוזרים והלה התחיל מלמדהו ברכות בעזרת רצעות עור דקות, שהיה מצליף בהן על גבו בלי רחם.

אחרי שנה לבשתהו אמו טלית קטנה עם ציציות ארכות בארבע כנפיה ואז התחיל העוזר ללמדהו כסדר—אלף בית, הגיונות*) וצרוף המלות. כאן הוא נחשב לגדול ועבר לכתת הרבי שלמדו בה פסוקים, קבלה והלכה.

בפרוש המלות טפל בו אביו, אביו האכזר שהוא כה שנא אותו בעד הנהגתו הרשעית עם כל בני הבית, ביחוד עם אמו החולה, החלשה... הרי בין ארבע נשי אבא היתה היא היחידה כה צנומה ורזה, ביחוד אחרי לדתה את הילדה המתה!... גוצה, עם פנים חורים ונוגים ועינים שחורות וטובות, היתה אמא כה מעוררת רחמים, ואבא בועט בועט בה ברגליו בשעת כעסו עליה, בועט ומכה בלי חמלה...

---

*) נקודות.

— יתומי, דע שאין לך כלום יותר בעולם!.. מת אבא שלך ביסורים קשים, קשים!

ואחרי שבועים נודע לו מהלך עני אחד, שאמנם מת אביו ממחלה ארכה וקשה, וכי את נחלותיו חלק בין יוצאי חלציו, רק אותו, את זכריה, את הבן הנדח הדיר מנכסיו...

גיחוך נראה על פני העלם.—נכסי אביו?—למה הם לו? הרי מצא כאן, בארץ ישראל, הון יותר גדול—את מזל הוא מצא!! כל הון דעלמא שוה הילדה!...

מהרהר הוא מהרהר בילדתו ופתאם מתחיל לבו מפרכס.—מי יודע מה שמתהוה כעת שם! — שמא באונס יכניסוה לחפה עם אחר?... הוי, טפש הוא, בול עץ, למה שתק, למה לא הלך אחריה?...

הוא קפץ, נכנס בשער ומהר לחדרו הסמוך לאורוה. כאן התחיל מתקן את אקדחו ואת יתר כליו והתכונן לצאת עם עמוד השחר ליפו.

. . . את כל כספו שצבר יתן בפעם אחת, כפלים הוא עוד יבטיח להם ויפדה את ילדתו! יפדה, יפדה! — מהרהר זכריה וידיו רועדות ולבו דופק מחשש של סכנה פן אחר את המועד.

* *
*

ובשוב מזל אל המושבה בלוית אחיה וזכריה הודיע למקורביו, שהוא אורס את הנערה הספרדית, הוטלה סערה גדולה בין התימנים.

— ג'וי שכזה, ג'וי קדוש!—התלוננו הזקנים—לא די כי לבש מכנסים ומעיל כמוהם, כאשכנזים, עוד למד מדרכיהם המכערים לרדוף אחרי נערה!... הזוהי ארץ ישראל, ארץ הקדש?... אכן לא נכנסנו בה אלא להשתמד!

וכשהוגד לזקנים כי אחי אותה הנערה קטף אי־אלה שקדים בשבת, התחילו צועקים ככרוכיא על החרפה שהעטה עליהם הגוי הקדוש, זכריה אבן יעקב. התכנשו כלם לאספה, התיעצו ויחליטו להחרימו מתוך עדתם.

ויום החופה של זכריה הגיע, ומכיון שלא רצו הזקנים לסדר קדושין לג'וי הקדוש, הוכרח הלה להזמין לזה את מכיריו ממושבה

יכלה להרויח כלום, והוא צריך היה לכלכל את שניהם. כמה קשה היה הדבר לנער רך שכמותו, אשר רק התחיל להניח תפילין! וכמה הרפתקאות עברו עליו עד שמצא את מחיתם הקבועה בעבודה תדירית אצל צדוק החשל! שכר עבודתו הקשה היתה אכילה מצמצמת, בגדים ישנים וחצי רליה*) לשבוע. בכסף זה צריכה היתה אמו המסכנה להסתפק לצרכי חייה. אבל היא לא התאוננה. בו מצאה תנחומיה, ביחוד בשבתות, כשהוא היה בא עם ספר שאול אצל אחד המכירים, יושב על צדה שעות רצופות ולומד בשקידה. זוכר הוא את ברק עיניה אז—האח העינים החביבות, שאור שבעת הימים נָתַז מהן!—למה סגרן השם בלא עת? ולמה עזבהו כה בדד בעולם? — — —

וזוכר הוא, את כל אימתו של הדבר אשר פשט אז בארץ תימן והפיל מאות חללים בכל יום. יש שעולה אדם לחפר קבר למתו, ובעוד שעה קלה והרי חופרים קבר בשבילו הוא!

תוהה ומשתומם הוא הביט אז על אמו.—איזו גבורה נפלאה בצבצה בה בימים הנוראים ההם! — כל היום, היתה מכתתה רגליה מחולה לחולה לשמשו, עד שנפלה גם היא, הצדקת, בצפרני המות!

וזוכר הוא שכל ירחי האבל לותה אותו אמו על דרכו האפלה. הוא ראה אותה בלכתו שלש פעמים ביום לבית התפלה לאמירת קדיש. ראה אותה בתמונה יותר בולטת בלילות. נכנסת היא אליו, תולה בו את עיניה הנוגות, רוחשת תפלה ומסתלקת בחשאי.

והגיע יום ה„יארציט" הראשון בפרשת יתרו, בעשרה לחדש שבט! הוא לקח אז חפשה מהשחל לכל היום ובלה אותו בבית הכנסת בתענית ובלמוד משניות ודיני אבלות. כל היום ההוא רחפה תמונת אמו נגד עיניו ודומה היה לו שהיא רומזת ולוחשת: „אבא, אבא שלך!" והתחילו אז לבצבץ געגועים כמוסים. אבא!? אב יש לו והוא אינו בדד בעולם!.. לכשירצה ישוב לאביו. — —

וכעבור יומים באה אמו אליו בלילה וסחה מתוך עצב:

---

*) רליה — מטבעת כסף של ארבעה בשליקים בערך.

אחרי שמחה.

כשלותה עדיה בבקר השכם עד שער החצר את סלים שלה לעבודתו, חזרה בפסיעות זעירות אל דלת מרתפה וישבה לה בעצלות על הסף. מְרֻבּה העבודה כאן במרתף אחרי שמונת ימי המשתה של צדוק אחיה, אלא שהיא עיפה, רצוצה ושבורה ורוצה לנוח עוד רגע קט.

עדיין רעש הנאספים לא הסתלק מאזניה, עדיין הד התוף כאלו הומה באויר וראשה סובב עליה. היא תומכת את מרפקה במשקוף הדלת ובסנטר נטוי מרימה פניה כלפי המזרח.

על פני השמים נפוצו עננים אפורים—כחולים, שבקצה אחד הם קלושים ובשני עבים ושחורים. בצדם של הרי יהודה נצברו העננים זה על גב זה כמו רְכסי הרים שחורים. פתאם הואר קצהו העליון של גוש עמום זה, אֹדם ארגמן הצניף את ראשו, אבל מצנפת אדמה זו התהפכה מהר לפז, והלה לזהר נפלא ומיד כרובי מעלה תפשו שם מקום והתחילו עפים, מפזזים ומכרכרים בדחילו.

עברו רגעים מספר ונעלמו מראות הפלא. נראו זעיר שם, זעיר שם קרעי שמים תכולים ועמק הרקיע התגלה לאט לאט. הוארו באור רך גגי הבתים, על הקירות הלבנים הצטירו ענפי העצים שבגנות. על הככר הרחב התפשטו אורות וצללים שזחלו אט עד הגדר, הגיעו עד עיני עדיה השחורות והצליפו עליהן בפסי אורם.

כשנכנסה עדיה פנימה היא עמדה כמְיֻאשת ולא ידעה ממה להתחיל.—הקדרות שחורות ומפֻחמות, הצלחות זוהמה התיבשה עליהן, הכפות נהפכו ירק; הכל דרוש להוציא החוצה, לשפשף ולרחוץ,—

אחרת. ויבאו מהתם גם צעירים וצעירות הרבה, ילדות כמעט, אבל נשואות, והבאים הללו הפיחו רוח חיים בחתונת זכריה המוחרם.

מקרובי מזל היה כאן רק אחיה. יתר בני המשפחה לא רצו להתפים! וישבה לה מזל עגומה בין התימניות הרוקדות את ריקודן החד גוני, ותקשיב בעצב לקול התפיפות בפחים שמתערב בשירה נוגה השוקקת כמשק גלים חשאים.

מתחת להינומה נעצה מזל את עיניה בזר הורדים שבידה ולבה נשא אותה רחוק, רחוק מחדר החתונה. הרי בית אביה שם בעירה מעבר להרי הלבנון. היא לא יודעת שום דאגה ומפזזת כל הימים עם הערביות, בנות גילה. אבל פתאם מת אבא,—וימי דלות ועני וצער מסתערים על ביתם! — —

תמונות מעציבות קמות זו אחרי זו בזכרונה, קמות ופורחות ולוחצות את לבה.

הופיע זכריה בחדר הנשים הצר, נדחק הוא בין הרוקדות ויתקרב אליה. היא תולה בו מבט תוהה כשבלבה תוססת שאלה: „האמנם אינה חולמת וזהו יום נשואיה?... והיכן אמה, היכן אחותה, —מדוע אינן בין החוגגות?"

דמעות חמות נוזלות מעיניה הבוערות ונופלות לתוך פתוחי הורדים, שריחם העדין מתמר ועולה באף זכריה, העומד נרעש ונדהם מול פני ולדתו המכוסים.

אצל בעלת הבית ההיא, ועוד התכעסה זו עליה, התכעסה עד שפטרה אותה מעבודה.

סלים שלה כבר היה אז חולה והמורסא שבצוארו הסבה לו יסורים קשים.

התימנים רפאוהו ע"פ אפנם, צרבו באש הרבה פעמים ולסלים לא הוטב. אז הוחלט אצלם לפנות אל הרופא.

— חתוך צריך!—אמר הרופא ויתכון לעשות זאת מיד, אבל הם נבהלו:

— לחתך בצואר?... הרי ימות!—ויסתלקו מן הרופא בלא כלום.

רעב, יסורים ויאוש שרר בתוך מאורתם ופתאם שולחו משם החוצה.—בעלת הבית קבעה את המקום לשפחה אחרת, והיא, עדיה, בוכה ואינה יודעת לאן לפנות.

אז אירע להם הנס:—היא נקראה לעבודה לבית חוג'ה מאיר. שם התענינו בה, שאלוה ע"ד חייה ומצבה ואחרי שמעם את כל מר לבה, התחילו בבית להתיעץ ויחליטו לפנות לה דירה,— את המרתף הזה, ששמש לול לתרנגלות ודיר לעצים, ושנראה לה כהיכל מלך מול מאורתה הקודמת. היא טאטאה ונקתה את הקירות, התקרה והרצפה; סתמה בחמר את חורי העכברים שבקיר ותביא לכאן את רכושה,—צרור אחד המכיל שני חלוקים וחומש עם סדור של סלים. הניחו הם את החלוקים למראשותיהם, התכסו בטליתו של סלים וכה חם היה להם בפנתם החדשה,—רק המורסא לא נתנה לסלים לישן!

למחרת בצהרים הוביל אותו חוג'ה מאיר להרופא ומבלי שאול את פיו, נעשה הנתוח הדרוש. אחרי כן סחו לה, לעדיה, שבחזקת סכנה היה סלים שלה, רק הנתוח הצילו. והיא התרגשה ותלך להודות לרופא, נשקה את ידיו ורחשה: „יאריך נא השם בימיו, יאריך!"

כשהתרפא סלים לגמרי, התחיל חוג'ה מאיר להרגילהו לעבודת האת. עוד סלים מתעצל, מוטל בבקר כבול עץ על הקרקע ואינו זז ממקומו, וחוג'ה מאיר נגש אחרי הפעמון אל דלת המרתף ומזרז:

והיא כה עיפה, כה עיפה! רוצה היתה לנוח יום אחד אבל אין פנאי!—הריה צריכה לגמר כאן וללכת לגברת, כי זו בודי תתכעס, אם גם היום, ככלות כל סדר החתונה לא תבא לעבודה.

וכשנגשת עדיה לתקן קודם כל את המטה היא נאנחת על האי שופרה שנטל חנה ממנה ע"י ערמה גדולה של בגדים ומטליות המוטלים עליה. היא משליכה הכל ארצה ומתחילה פורשת בחבה את מכסות המוכין האדמות, ובגמרה עומדת רגע ומסתכלת במטה.

... יפה, יפתה,—בכמה אנחות ודמעות היא עלתה לה! אבל כלום אינה שוה זאת? הרי המוטות הללו שברחבו, כזהב טהור הם! והגבוהים?—איזה פרחים מצֻירים עליהם!.. רק חבל שהם גבוהים יותר מדי בשביל חדר זה וסלים חפר ארבע בורות לכרעי המטה עם הגלגלים היפים,—הוי חבל!

ונזכרת עדיה בענג כיצד תהו והביטו כל האורחים על מטה זו היפה, הנעימה; כיצד ישבו עליה ברחבה הרב וכל נכבדי העדה התימנית. האשכנזים מעל הכסאות תמהו—מטה כזו מנין לה, מנין?...

היא באמת התכונה רק כלפי האשכנזים, כשהיא כה נלחמה בשביל רכישת המטה,—הריהם „ראש העיקר!" גם אחיה רק אליהם התכון כשהכין לחתונה מאה שלמח של תפוחי זהב, קנה במג'ידי עוגות אצל האופֶה ויצו עליה לשאל מיחם וכוסות ולהכין להם טה כדבעי. — —

עדיה בוחרת ומקפלת את הבגדים מתוך הערמה המוטלת על הארץ, מעיפה כל רגע עין על המטה ועל הארון התלוי על הקיר, על השלחן הנמוך עם המפה הצהובה, על וילוני החלונות הקטנים ופניה נהירין מנחת.—וכשעולה על רעיונה ההפרש בין אשתקד להשתא היא ממלמלת: „ברוך השם, ברוך השם!"

אשתקד היא גרה עם סלים שלה במאורה אפלה סמוכה לאורותו של חוג'ה יקותיאל. שלשה מתליקים ביום היתה מרויחה

איזו חדוה נפלאה, ואם רק הגברת אינה רואה, היא תופשת את הפעוט ונושקת, נושקת...

אף את העגלה שלא מכבר נוספה לרפת היא אוהבת! פעם תפשה אותה כשפזזה בחצר, לטפה את צוארה ותנשקה. הגברת הציצה פתאם מן החלון ובראותה את המעשה המשונה הזה חיכה, והיא, עדיה, התבישה ימים אחדים להביט בפניה!

גמרה עדיה את סדור מרתפה והתחילה משפשפת את קדרותיה בחוץ. בזכרונה עובר כל סדר חתונת אחיה ופני האורחים וכשהגיעה להנערה ששלמה טביב הביא לפני ימים מועטים מתימן,—הועמו פניה פתאם. כבת שנה היתה הילדה בעת שאספה טביב לביתו; הם היו אז שכנים בחדן—שם, והיא ראתה איך שהאסופית המסכנה בגדלה עבדה עבודת פרך, ואף על פי כן—כמה יפתה כעת! — — —

והרהורים קשים מתחילים מבצבצים בלב עדיה:—הרי שבע שנים היא יושבת עקרה ומי יודע,—אולי מנע השם ממנה פרי בטן לעולם?...

וסלים שלה הריהו כה רוצה, כה רוצה בבנים!... שמא באמת עלתה מחשבה זרה על לבו, כשהסתכל אז בליל השדוכין של צדוק וביום החופה,—בילדה זו, בסעידה?

הרי התימניות צחקו והזהירוה.

— פתחי, עדיה, את עיניך,—הרי סלים שלך נתן עינו בסעידה! והיא לא שמה לב לדברי הבל,—כלום היה לה פנאי לכך בעת החתונה?

ושמא לא הבל הוא וסלים באמת רוצה בנערה? שמא לשאת אותה נתן אל לבו?... הרי אתמול הוא נאבד לכל הערב... אמר שאצל הדוד יחיא היה, אבל שקר זה, שקר!—הוא, אל טביב בודי הלך, לראות אותה הלך! — —

התכרכמו פני עדיה וכל אבריה הזדעזעו מצער ויסורים. היא השליכה בכעס את הקדרות הצדה תפשה את ראשה בידיה, להצה אותו ביאוש אל הקיר ולחשה:

— הוי השם, מה לעשות, מה לעשות?—עוצה לי, הושיעה לי!

— מהר סלים, מהר, הפעמון צלצל!

יש ששלים מתחכך ועונה בתחנונים:

— לא אוכל היום, חוג'ה מאירי—מחר אעבד!

— לא, לא!—גוער בו החוג'ה ואחרי רגע משדלהו בקול רך:

— ראה סלים!—בחוץ שמש, אור, חם,—הרי תענוג הוא לעבד ביום שכזה! ולמה תהא מוטל כאן בפנה האפלה?

וסלים התחיל להרויח כל יום שני בשליקים, שני בשליקים; הצטרפה פרוטה לפרוטה עד שנאסף כל הסכום של ששה נפוליונים, שהם חיבים היו מתימן להוצאת הספינה.

עתה, כשעדיה רואה את כל רהיטי חדרה, ואת הבגדים הרבים התלוים בפנה ומכוסים בטלית ואת התבה שבה נצברת קופת החסכון שלהם, היא נותנת הודיה ושבח להמקום ברוך הוא ושפתיה רוחשות: „ברוך השם, ברוך השם!"

תולה עדיה על המסמרים את בגדיה ואת חליפת השבת של סלים ומהרהרת: — כשלבוש סלים בחליפה זו עם צוארונו הלבן, ומגהץ את נעליו הצהובים, וסורק תלתליו השחורים המתפתלים על לבן צוארונו—הריהו כבן מלך ממש!

והרי גם לה בגדים יפים! שמלה זו האפורית, הלא בידיה תפרה, על מכונת הגברת תפרה וכל התימניות מקנאות בה! — —

גם בתרנגלות שגִדלה הן מקנאות!... חביבות,—שלש הגדולות עם התרנגל בראשן ושבעת האפרחים — כלם מחמדי עין הם! גם הגברת הללה אותן בעברה שלשום בסמטא וסרה למרתפה!

אוהבת היא את הגברת שלה!—מהרהרת אילך עדיה.— אמנם יש שעולים על לבה הרהורי חטא לקנא בבית החוג'ה, אבל זה אסור, אסור באמת! הרי השם הוא שנתן לחוג'ת מכל טוב,—בית יפה, מאכלים טובים, כלים נאים וגם ילדים נחמדים!

הוי היא אוהבת כל כך את הילדים, ביחוד את הקטן, את אבשלום! כשהוא קורא לה: „עדיה, עדיה, בואי הנה!"—לבה מתמלא

שגיאות הדפוס:

צד	7	שורה 7	חסר מהתחלת השורה קו —			
„	7	„	שלפני האחרונה	נדפס	מתחלה במקום	מתחילה
„	8	„	14	„	עמרממקי „	עמרמ׳קי
„	17	„	4 חסר קו בהתחלת השורה			
„	17	„	19 אות השאלה הראשונה מיֻתרת			
„	22	„	22	נדפס	מארה במקום	מאורה
„	29	„	18	„	שורת „	ושורת
„	42	„	17	„	או „	אז
„	47	„	15	„	תרנגלת „	תרנגלות
„	51	„	13 בסוף השורה מופרדת העיר חדן־שם לשני מושגים.			

ומתיוזות עיניה ניצוצות, כשהיא מרימה אותן כלפי הרקיע ונשבעת, שהיא תחניק את הילדה, תחניק אם יכניסה סלים לחופה.

* *
*

ואחרי חתונת סלים עם סעידה, שוב עמלה עדיה לסדר במרתף ולשפשף קדרותיה ומקצת נחמה בלבה:—סלים מצא לילדה חדר לחוד וישב שם תשעה ימים, ותשעה ימים האחרים עמה כאן, במעונם, ישב כמקדם!